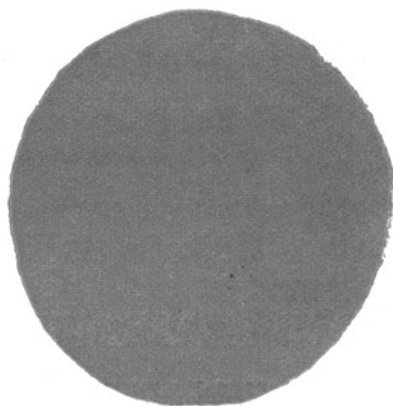

1
9
3
0

MODRA PTICA

VSEBINA

Miran Jarc / Pesmi • Vladimir
Bartol / Posebnost satirika
Hmeljakova • Kakuzo Okaku-
ra / Skodelica človeštva • Jože
Kranjc / Modrijan v celici •
August Strindberg / Čas in sta-
rost • W. C. Morrow / Jetnik •
Poročila • Razno • Iz založbe
in uredništva.

8

EDINO

tovarniško zalogo najboljših
šivalnih strojev in koles
znamke

Gritzner, Adler, Kayser.

Pletilnih strojev priznane
švicarske tovarne „**Dubied**“ ter
pisalnih strojev „**Urania**“ ima le

Josip Petelinc, Ljubljana

Sv. Petra nasip šte. 7
(v bližini Prešernovega spomenika)

Bogata zaloga galanterije, pletenin, trikotaže, po-
sebnost še **finih in najfinejših rokavic in**
nogavic ter kratkega blaga na veliko in malo

Ko si boste

po utrudljivem duševnem delu
zaželeli lepe glasbe

boste v najnovejšem modelu
„His Masters Voice“ gramofona
našli najboljšega prijatelja. Lična,
dekorativna vnanjost. Ne odpove
nikoli, ker ima najzanesljivejši
stroj angl. konstrukcije. — Pri nas dobite poleg ne-
šteti drugih posnetkov tudi **kompletne opere**
„Čarostrelec“, „Trubadur“, „Brivec seviljski“
„Lohengrin“ in dr. kompletno v albumu s knjižico.

Centrala za splošno gramofonijo

„Gramofon“ A. Rasberger

LJUBLJANA, Miklošičeva cesta šte. 34

Palača Pokojninskega zavoda.

Telefon 33-83

MODRA PTICA

IZHAJA MESEČNO • NAROČNIKI NA REDNE PUBLIKACIJE DOBIVAJO LIST
BREZPLAČNO • POSAMEZNA ŠTEV. DIN 8.— • UREDNIŠTVO IN UPRAVA:
RIMSKA CESTA ŠTEVILKA 3 • ČEKOVNI RAČUN ŠTEVILKA 15.369

LETO I

JULIJ 1930

ŠTEV 8.

MIRAN JARC \ PESMI

SONET.

Mirno te zrem, mirno prestrezam čas,
ki nama sončen lije skoz zaveso.
Vse sence tega dneva naj gube se
v usmev, ki dahnil ti je na obraz.

Če naju bi zastrašil molk globinski
imava lek: saj je odprt klavir.
Lokavo skriva v zvoke se nemir,
sedanjost potaja se v čar davninski.

Prosojna, ostroslutna si umetno
ohranjava ubranost zagonetno
in gledava samo drevo v vršiču.

Kot okoprenjena greva h križišču...

O, vse je izvotleno to drevó.
Samotno noč polnim s svojo nočjo.

TIŠINA.

Naj samo molčim
gora sred noči,
v gluhost sivih dni
naj se samotim.

Sklonjen nad vodó
zrem naj svoj obraz,
valovi ga čas,
trepeta nebó.

Tu je rob sveta...
tu je šum daljav...
Zdaj ni več motnjav.
Molk je sred srcá.

ZAMOLKLOST.

Roka seže le v temó,
ali tema zveni.
To ni več svet za oči.
Kako je vse sladko težkó.

Črne vode pojó
iz nekih sanjskih davnin.
To ni več svet za uho.
Mrtvih se dramí spomin.

Bled se povrača sijaj,
plah dahne privid.
Ostani, ostani skrit.
Ubeži v brezkráj.

To ni več svet za srcé.
Tretja ura usod.
Kje se razkriža pot?
Nihče tega ne ve.

VLADIMIR BARTOL \ POSEBNOST SATIRIKA HMEJAKOVA

Sedeli smo lepega dne z Walterjem in Hmeljakovim v »Rotondi« pri čaši piva. Debatirali smo o literaturi, večnosti in podobnih stvareh, ki gredo ljudem brez pravega posla po glavi. Bil je ta Hmeljakov svoje vrste človek, boem in zabavljač, da mu ga ni bilo para. Ves pariški Montparnasse ga je poznal.

Iz živahnega pogovora nas vrže nenadoma zvok krepke klofute. Ozremo se. V svoje začudenje vidimo, kako zapušča dama, vsa razburjena, mizo, pri kateri je sedel gospod, čigar lica so bila temno zardela.

»Preklete! To je pa Amaconka!« je vzkliknil Walter. Pogledala sva Hmeljakova, ki ob podobnih prilikah ni nikoli brzdal svojega jezika. Začudila sva se. Strmel je predse, resno, skoro nekam v zadregi.

»Poznate morda to damo?« sem ga vprašal.

»Ne, ne poznam je,« je odvrnil. »Pač pa mi je ta prizor priklical v spomin dogodek, ki sem ga bil pred leti sam doživel v tej kavarni.«

»Upam, da ni bilo nič podobnega,« sem pripomnil.

Rus je skomignil z rameni. »Kakor vzamete,« je dejal. »Sicer vam pa lahko povem vso zadevo.«

Prižgal si je cigareto in se vrgel daleč nazaj v naslanjač.

»Vidita, gospoda,« je rekel. »Stvar je pravzaprav zelo enostavna. Tudi jaz sem prejel klofuto. Nikar se ne čudita! Prav vročo in izdatno klofuto od ženske. Zakaj sem je bil deležen, temu, vidita, je

bila vzrok neka moja — kako bi dejal? — posebnost, ki sem jo bil takrat nehote in proti svoji volji izdal.«

Tiho se je zahihital, potem je znova povzel:

»Nekaj čudnega je s to našo notranjostjo. Mnogokrat se mi zdi — tudi drugi so bili že opazili isto —, da tiči v njej nekdo, ki nam narekuje dejanja, ki bi jih sami od sebe nikoli ne storili. Poznal sem ljudi, ki so bili nenadkriljivi hinavci. Tako spretno so se umeli pretvarjati, da jim noben vrag ni mogel do živega. Nekoč jim je pa nenadoma in nepričakovano ušla besedica in — vse njihove laži so bile v hipu kakor na dlani. Včasih zadostuje že kretnja, pa si ob tajno, ki si jo skrival morda leta in leta.«

Nervozno je segel po novi cigareti. S koščenimi prsti si je šel skozi redke, nekam mastnosvetleče se lase, ki so se mu bili vsuli ob živahnosti pripovedovanja preko čela. Nekje ob ustnih kotih mu je trepetal zagoneten smehljaj.

»Da nadaljujem,« je dejal po kratkem presledku. »Bilo je takrat, ko sem pisal svoje najboljše satirične zgodbe, ki so jih tiskali po vseh širom Evrope raztresenih emigrantskih časopisih in revijah. Tudi v druge jezike so jih prevajali. Neprestano so mi prihajale nove domislice. Glava mi je delala podnevi in ponoči, vselej in ob vsaki priliki. Živel sem sila burno in razuzdano. Smatrali so me za nenavadno temperamentnega in vročekravnega ljubimca. Metal sem se iz pustolovščine v pustolovščino. Dekleta sem menjaval kakor žepne rute. Dokler nisem spoznal rojakinje Olge, ki sem se je oklenil z vso strastjo. Bila je duhovita in lepa, prav izredno lepa...«

Postal je nemiren in na stolu se je začel premikati, ko da ima igle pod sabo. Suhi, markantni obraz se mu je semtertja histerično spačil. Včasih se je zarežal, da se mu je pobesil dolgi, špičasti nos preko široko raztegnjene gornje ustnice. Nadaljeval je:

»Učenjaki in filozofi razmotrivajo mnogo o zvezi med dušo in telesom. Nekateri pravijo, da zija med obema nepremostljiv prepad, drugi zopet trdijo, da sta v svojem bistvu le različna izraza za eden in isti pojav. Naj imajo prav ti ali oni, dejstvo je, gospoda, da je moj duh vprav takrat, ko je telo najbolj uklenjeno v zemeljske spone, najbolj svoboden. Kaj pa utegne — vprašam vaju, gospoda moja — bolj zamamiti telo od — ljubezenske strasti?«

Telo mu je začelo podrgetavati, zdi se mi, od pritajenega smeha. Žive, nemirne, drobne oči so mu švigale po gostih, ki so prihajali ali sedeli v bližini. Izogibale so se Walterjevemu in mojemu pogledu.

»Vidita, gospoda,« je govoril dalje, »taka past za telo so mi bile — ženske. Po svojem značaju nisem nestanoviten. Menjaval sem bil dekleta samo zato, ker nisem naletel na pravo. Vkljub temu so mi pa bile tako zaposlile telo, da se mi je obetala bogata literarna žetev. Vendar v tem še ne tiči jedro moje posebnosti.«

Odkušljaj se je in povzel zopet:

»Jedro moje posebnosti, gospoda, tiči v dejstvu, da se mi rodijo najboljše ideje baš v trenutku največje telesne slasti in zamame. V tem pogledu, vidita, je bila Olga zame pravo najdišče. Nikdar preje in nikdar pozneje mi ni bila glava tako polna domislic, kakor v oni dobi. Takrat sem bil šele-dodobra spoznal, do kolikšne mere

se lahko človeški duh oprosti telesnih okov in v kakšne višine lahko zaplove. Požel sem bil svojo najizdatnejšo stvariteljsko letino.« Ko da bi se bil že predolgo obvladoval, je zdajci prasnili v glasen smeh. Polagoma šele se je pomiril, da je lahko nadaljeval.

Dejal je:

»Gospoda moja; ženska je predvsem zemeljsko bitje, ki ji je od sile tuje vse, kar ima opravka z duhovnimi sferami. Živi in se vda le trenutku in jemlje od njega, kar ji baš nudi. Višji cilji so ji docela neznani. Kako drugačni smo mi moški! Pogled naš je naprej usmerjen, uprt je v bodočnost. Sedanjost nam je vselej samo stopnica, ki vodi h končnemu smotru. — Morda preveč teoretiziram? Počakajta; skoro vama postanejo jasna moja izvajanja... Vidita. Prav v tejle »Rotondi« je bilo. Z Olgo sva imela za sabo burno ljubezensko noč. Kakor je ženskam lastno ob takih prilikah, me je obsipala z nežnostmi in v potankosti obnavljala, kar sva bila preživela. Jaz, vidita, ji nisem mogel prav slediti. Raztresen sem bil nekoliko. Glava mi je namreč delala na novem osnutku. Nasprotno, celo motila me je v mojih mislih s svojim neprestanim govorenjem in izpraševanjem. Med drugim mi je tudi dejala: »Čudim se, da mi srce ni zastalo sredi objemov; tako lepo mi je bilo. Povej, ljubček, kako je bilo tebi?«

Mislim, da se je bil tedaj nemara zlodej polastil mojega jezika. Zakaj ne da bi bil sam kaj pomislil, sem ji odvrnil kar tja v en dan:

»Preimenitno, draga. Baš v trenutku najvišjega razkošja sem bil zasnoval svoje doslej morda najpomembnejše delo, vprav vražjo satiro na vso ono tako imenovano »visoko« ljubezen.«

Prepozno sem opazil, kako neumno sem se bil izdal. Takrat bi bili morali videti to žensko! Oči so se ji naširoko razprle. Par trenutkov je strmela vame, kakor da vidi pred sabo pošast. Zdajci pa je prebledela, krčevito stisnila ustnice, vsekala me s plosko roko po licu in — odšla...«

»Prav je storila!« je vzkliknil Walter.

Tedaj je Hmeljakov nenadoma približal svojo glavo prav tik k najinima obrazoma. Pogledal je nama s svojimi malimi, bistrimi očmi naravnost v zenice in se na ves glas zahihital.

»Kaj je bilo vendar smešnega na moji opazki?!« se je razburil Walter.

»Vse ono, kar sem vama bil, gospoda, pripovedoval, bi se bilo lahko zgodilo tako,« je dejal Hmeljakov z nedopovedljivo prekanjenostjo, »da sem imel zares kdaj literaren uspeh in da me je zares kdaj ljubila lepa ali celo — zelo lepa ženska. Ker pa nisem bil obojega nikoli deležen, tudi preje pripovedovana zgodba ne more biti resnična. Če pa bi bilo vendarle kaj na moji »posebnosti«, bi se preje, verjemita mi, gospoda, zemlja pogreznila, kakor pa da bi le trohico izdal svoji ljubici. Zakaj držim se starega pravila, da pred žensko nisi nikdar dovolj oprezen. Dogodbica se mi je bila porodila v glavi baš v onem trenutku, ko je bila v kavarni zazvenela klofuta.«

»Kaj?! Kako?! Navlekli ste naju?« sva mu vpadla z Walterjem hkratu v besedo.

»Navlekel? Bog me obvaruj pred tolikšno drzkostjo! Ali more biti nekaj, kar se je bilo porodilo v glavi umetnika v posvečenem trenotku, sploh neresnično?! Ali ni mar vse, kar ustvarja človeški duh iz lastne stvariteljske moči, v nekem višjem smislu vselej resnično? Zgodbico sem vama bil povedal, da vama pokažem, kako deluje vstvarjajoča človekova fantazija in pa, least not least, tudi malce zato, da mi plačata še eno pivo.«

»Hudič pokvarjeni!« je vzkliknil Walter v smehu in poklical natakarja.

KAKUZO OKAKURA \ SKODELICA ČLOVEŠTVA

IZ NEMŠČINE PREVEDEL MIRKO JAVORNIK

(Prvo poglavje iz »Knjige o čaju«.)

Kakuzo Okakura je pri nas popolnoma neznano ime. Ta japonski pisatelj in filozof, silen in duhovit mislec, je prežet od obeh kultur — domače vzhodne kitajsko-japonske in naše zapadne. »Knjiga o čaju« je svojevrstna. Sinteza filozofije, kulture, tisočletnega duhovnega razvoja, kar je za Japonca ali Kitajca vse obseženo v pojmu čaja. Čaj ni samo poživilo, hranilo, je vse več, je kulturna potreba, pobuda za umetniško udejstvovanje, najvišji umetniški užitek in obenem liturgično dejanje. Ob tej knjigi zaslutimo dvoje: svoje — pardon — barbarstvo in to fino, prosojno, izglajeno subtilno kulturo Vzhoda in se nam vedno bolj grozeči spopad med Vzhodom in Zapadom pokaže še z druge strani, kot spopad dveh kultur; katera bo močnejša, ali naša tehnična, ali vzhodna, v sebi in napol večni tradiciji zakoreninjena?

Poleg »Knjige o čaju« je v Insel Verlagu v Leipzigu izšla še knjiga »Ideali Vzhoda«. Obe sta pa že popolnoma razprodani, dasi sta izšli v visoki nakladi. (65.000 izvodov.)

Čaj je bil v začetku zdravilo in je šele polagoma postal pijača. V Kini osmega stoletja je prišel v carstvo poezije kot nekaj, kar spada k dobremu tonu. Petnajsto stoletje je videlo, kako ga je Japan povzdignil v religijo esteticizma, v čajizem. Čajizem je verstvo, ki je osnovano na češčenju lepote sredi vsakdanje sivine stvari, kot so. Njegov smisel meri na čistost in soglasje, na skrivnost vzajemnega usmiljenja, na romantiko v družabnem redu. Po svojem bistvu je religija nepopolnega, nežen poskus možno izpopolnjevati v tistem nemogućem, kar imenujemo življenje.

Filozofija čaja ni samo esteticizem v navajenem zmislu, zakaj v nji se oblikuje v zvezi z etiko in religijo vse naše stališče in razmerje do človeka in do narave.

To je higijena; zakaj vzgaja k snažnosti; je gospodarnost; zakaj dokazuje, da biva zadovoljstvo prej v preprostem kot pa v mnogostranem in dragocenem; je geometrija morale, v kolikor določa razmerje našega čuvstva do Vsega. Predstavlja pravi duh vzhodne demokracije, kajti iz vseh svojih učencev dela plemstvo okusa.

Dolga, v notranje zrenje vodeča izolacija Japana od ostalega sveta je bila razvoju čajizma izredno naklonjena. Naše stanovanje in navade, obleka in kuhinja, porcelan, lak in slikarstvo — da celo naša književnost — vse je bilo pod njegovim vplivom. Noben študij japonske kulture bi ne mogel nikdar prezreti njegovega obstoja. Čajizem je prepočil eleganco odličnih budoarjev in je našel vstop v hišo nizkih. V dnevnem govoru govorimo o »človeku brez čaja v sebi«, če je nesprejemljiv za tragikomično osebne doživljanja. Nasprotno pa nazivljemo nebrzdanega esteta, ki se brez ozira na svetovno tragiko giblje divje v valovju sproščenih čuvstev, kot nekoga »s preveč čaja v sebi«.

Kdor stoji ob strani, bo seveda strmel nad tem navideznim hrupom za prazen nič. Kakšen vihar v čajni ročki, bo dejal. Če pa pomislimo, kako ozko je odmerjena skodela človeških radosti, kako hitro prikipe solze čez rob, kako lahko se izčrpa v naši neutešljivi žeji po neskončnem, potem si ni treba zaradi hrupa s skodelico čaja ničesar očitati. Ljudje so delali že marsikaj slabšega.

Zakaj se ne bi mi posvetili kraljici kamelij in se okopali v toplem valu simpatije, ki teče z njenega oltarja. S tekočim jantarjem v slovinastem porcelanu se bo modrec sam dotaknil sladke skromnosti konfucijeve, Lao-cejeve pikanterije in eteričnega vonja Sakyamunijevega.

Kdor ne more v sebi čutiti malost velikega, se lahko nagiblje k temu, da pregleda veličino malih stvari v drugih. Povprečni Evropejec bo v sladkem samozadovoljstvu zrl v čajnem obredu le bogvekak primer za tisoč in eno redkost, v kateri se mu kaže tujost in otročnost Vzhoda. Navajen je bil, da je gledal v Japanu barbarsko deželo, ko se je urila v nežnih umetnostih miru. Označuje jo kot civilizirano, odkar je začela na mandžurskih bojiščih moriti v množicah. Mnogo pozornosti v zadnjem času je vzbudil častni zakonik samurajijev. To je umetnost umiranja, ki uči naše vojake opajati se nad požrtvovalno smrtjo.

A le redko so naklonili pozornost čaju, ki vsebuje marsikaj o naši umetnosti življenja. Rajši ostanemo barbari, če mora naša pravica do civilizacije temeljiti na grozotni bojni slavi. Rajši hočemo čakati časa, ko bodo naši umetnosti in našim idealom končno izkazovali dolžno spoštovanje.

Kdaj bo že končno Zapad Vzhod razumel ali ga skušal razumeti. Mi Azijati smo pogosto zaprepaščeni nad čudnim tkivom resničnosti in fantazije, v katero so nas vpredli. Slikajo si nas, kot da bi živeli od lotosovega vonja — ali od miši in ščurkov. Indijski spiritualizem zasmehujejo kot nevednost, resno dostojanstvenost Kine kot neumnost, japonsko ljubezen do domovine kot posledico vere v usodo. Da, zatrjevali so celo, da smo mi zaradi svojega živčnega sestava za bolečine in rane manj občutljivi kot Evropejci.

Pa zakaj se ne bi na naše stroške delali norca? Azija vrača poklon. Bilo bi še mnogo več snovi za smeh, če bi Evropejec vedel, kaj smo mi mislili in pisali o njem z vsem sijajem, ki ga daje oddaljenost, z vsem občudovanjem nezavednega spoštovanja in z vsem nemim odklanjanjem novega in neznanega.

Obremenili smo ga s čednostmi, ter smo bili vse preveč fini, da bi ga zanje zavidali, in ga obdolžili zločinskih dejanj, ker smo bili pregroteskni, da bi jih obsojali.

Naši prijatelji v starem veku, modreci, ki so to pač vedeli, so nam pripovedovali, da imate Evropejci pod obleko skrite kosmate repe in da celo pogosto sedate k mizi pred pečenko iz novorojenih detet. Da, še hujše stvari bi vam lahko očitali. Imeli smo vas za najbolj nemogoče ljudstvo na svetu, zakaj dejalo se je o vas, da vedno pridigate tisto, česar nikdar ne naredite.

A ta nespোরazumljenja pri nas izginjajo. Trgovina je marsikateremu vzhodnemu pristanišču vsilila evropske jezike. Azijatska mladina se zbira na visokih šolah Zapada zaradi orožja moderne izobrazbe. Naš pogled sicer ni prodril v vašo kulturo, pa smo vsaj pripravljeni učiti se. Marsikateri od mojih rojakov so privzeli mnogo preveč od vaših navad in vaše etikete in v vabljeni veri, da si morejo s togim ovratnikom in cilindrom prilastiti tudi vašo civilizacijo. Naj bodo taka umetničenja še tako vznemirljiva in obžalovanja vredna, vendar pričajo o naši pripravljenosti, da se Zapadu približamo na kolenih. K nesreči je pa zadržanje Zapada razumevanju Vzhoda neprijazno. Krščanski misijonar gre, da bi sporočal, ne da bi sprejemal. Vaše znanje počiva na štedljivih prestavah iz naše ogromne literature, če ne celo na nezanesljivih anekdotah begotnega potnika. Le redko se zgodi, da posveti viteško pero kakega Lafcadio Hearn s plamenico našim lastnostim primernega čuvstva razsvetljujoče v temo Vzhoda. Lahko bi kdo menil, da ta moja odkritost izdaja nevednost v čajnem kultu, čigar duh vpljudnosti baš ukazuje, da poveš samo to, kar ni nepričakovano.

Toda nočem biti vendar nikak vpljuden čajist. Zaradi vzajemnega nerazumevanja starega in novega sveta je že tako in tako nastalo mnogo škode, da se človeku v resnici ni treba opravičevati, če hoče prinesiti svojo trohico za izboljšanje. Drama krvave vojske bi bila v začetku dvajsetega stoletja prihranjena, če bi se bila Rusija ponižala, da bi Japan natančneje spoznala. Kakšne strašne posledice za človeštvo spe v omalovaževanem nepoznavanju vzhodnih problemov! Evropski imperijalizem, ki dviga brezobzirno svoje kričanje o »rumeni nevarnosti«, noče razumeti, da se bo Azija nekega dne vzbudila in v grozi in studu dojela »beli strah«. Lahko se nam smejete, ker imamo v sebi »preveč čaja«, toda ali ni nujno, da mi spoznavamo, da ste vi na Zapadu »brez čaja«?

Obe zemlji naj končno že nehata obmetavati se med seboj z aforizmi in bosta vzajemno pridobili pol sveta, v kolikor sta obogateli na grenkih skušnjah, čeprav se nista spametovali. Razvijali smo se na različne strani, a ne vidim razloga, zakaj se ne bi dopolnjevali. Vi ste pridobili na moči na stroške vašega miru. Mi smo ustvarili harmonijo, ki napadom morda premehko popušča. In vendar, verjemite mi, Vzhod je v tem v marsičem boljši kot Zapad.

Dovolj čudno — človeštvo obeh se je do zdaj vedno našlo le v čaju v edini azijatski ceremoniji, ki si je pridobila splošno spoštovanje. Belec je zaničeval našo moralo in našo vero, a je brez obvladovanja privzel rujavo pijačo. Popoldanski čaj je danes evropski družbi najvažnejša zadeva. V lahnem ropotanju posode, v nežnem šumu

ženske gostoljubnosti, v skupnem redu smetne in sladkorja spoznavamo, kako trdno korenini tam kult čaja. Filozofska resignacija gosta, s katero se udaja usodi, ko čaka na dvomljivo zvaritev, je zadosten dokaz, da vsaj v tem posebnem slučaju vlada neoporečno duh Vzhoda. Najzgodnejše poročilo o čaju, ki ga najdemo v evropskih spisih, je bojda v podatkih nekega arabskega politika, po katerih so glavni dohodki v Kantonu od leta 879 obstajali v carini na sol in čaj. Marko Polo poroča o odstavljenju nekega kitajskega finančnega ministra okrog leta 1285 zaradi svojevoljnega povišanja davkov na čaj. Toda šele v dobi prvih velikih odkritij je začela Evropa skrajni vzhod bolje spoznavati. Koncem šestnajstega stoletja so Holandci prinesli vest o prijetni pijači, ki jo varijo na Vzhodu iz listov nekega grma. Svetovni politiki Giovanni Battista Ramusio (1559), L. Almeida (1576), Maffeno (1588), Tareira (1610) so tudi omenjali čaj. V zadnjem od teh let so ladje holandske vzhodnoindijske družbe pripeljale prvi čaj v Evropo. V Franciji so ga spoznali šele leta 1636. 1638 je prišel v Rusijo, 1650 v Anglijo, ki je o njem govorila kot o »izborni in od mnogih zdravnikov priporočeni pijači, ki jo Kitajci imenujejo ča, in drugi narodi tay, oziroma tee.« Kakor vsem drugim dobrim stvarjem tega sveta se je zgodilo tudi čaju. Njegova propaganda je zadela na odpor. Krivoverci kot Henry Saville (1678) so zmerjali čaj kot »umazano navado«. Jonas Hanway (Esej o čaju, 1766) je menil, da z uživanjem čaja izgubljajo možje svojo postavo in oblikovanost, ženske pa lepoto.

Cena čaja, v začetku visoka, je njegovo rabo nižjemu ljudstvu prepovedovala in ga je povzdignila v »reservat za velike svečanosti in razveseljevanja in v nekaj odličnega, od česar so ponavadi dajali darila knezom in visokim glavam«. A kljub vsem tem nedostatkom se je s čudovito brzino razširila navada piti čaj. Londonske kavarne so v prvi polovici šestnajstega stoletja postale čajarne, stalna omizja duhovitežev kot Addison in Steele, ki so si preganjali čas nad ročko čaja. Pijača je potem prav kmalu postala predmet vsakdanje potrebe in s tem poraben davčni predmet.

Naj omenim zraven še na važno vlogo, ki jo je to dejstvo igralo v novejši zgodovini. Amerikanske kolonije bi se bile morda čisto znašle v svojem hlapčevanju, če bi ne bili niti njihove navsezadnje le človeške potrpežljivosti pretegali visoki davki na čaj. Amerikanska neodvisnost datira od dne, ko so v bostonski luki pometali zaboje s čajem čez krov.

Evropski humoristi niso zamudili, da so dišave svojega duha čzenili z njegovim vonjem, zakaj čaj nima v sebi nič od arogance vina, samozavestnosti kave, in tudi lišpajoče se nedolžnosti kakava. Že leta 1711 je »Spectator« izjavil: »Rad bi vsem dobro situiranim rodbinam, ki vsako jutro žrtvujejo uro za čaj, kruh in surovo maslo, ta svoja opazovanja položil na srce in bi jih resno, zaradi njih lastnega dobrega prosil, da naj naroče, da se jim ta časopis čim točneje servira in da ga smatrajo kot neopustljiv del jutranjega čaja.« Samuel Johnson se slika kot »trdo zavretega, nesramnega čajepivca, ki je dvajset let zalival svoje obede izključno z ono čarovno pijačo, ki je s čajem razveseljeval večere, se s čajem tolažil o polnoči in s čajem pozdravljajal jutro«.

Zapriseženi pristaš čaja, Charles Lamb, je pa dojel pravi duh čaja, ko piše, da je zanj največje veselje v tem, skrivaj storiti dobro delo ali pa ga slučajno odkriti. Zakaj čajizem je umetnost, odkrivati lepoto, zato da jo odkriješ, in naznačiti, česar si ne upaš odgrniti. Je pozovna skrivnost, sam sebi se tiho in globoko smejati in s tem humor sam — smehljanje filozofa. Vse prave humoriste lahko označimo v tem smislu kot filozofe čaja — Thackeraya in samoposebi umevno tudi Shakespearaja. Pesniki dekadence — kdaj ni bil svet dekadenten — so v gotovi meri pripravljali pot čajizmu, s tem da so protestirali proti materializmu. Mogoče je danes naše sramežljivo razmišljanje o nepopolnem najboljši sredstvo, da se Zpad in Vzhod najdeti v vzajemni tolažbi. Favisti pripovedujejo, da sta se v velikem začetku nezačetka duh in tvar srečala v smrtnem boju. Slednjič je triumfiral »Rumeni cesar«, nebeško solnce, nad Kung-kungom, demonom teme in zemlje. Orjak je v smrtnem boju z glavo sunil proti solnčnemu oboku in raztreščil v tisoč koscev modro cerkev iz nepsite. Zvezde so padale iz svojih gnezd, mesec je romal brez cilja po divjih prepadih noči. Obupano se je oziral rumeni cesar na dolgo in na široko po nekom, ki bi mu mogel popraviti nebo. Ni zastoj iskal. Iz vzhodnega morja je vziaknila kraljica, božanska Nü-Kua, z rogovi kronana, in z zmajevim repom, blesteča v ognjenem oklepu. Zvarila je v čarovnem kotlu peterobarvno mavrico in spet postavila kitajsko nebo. Pravijo pa tudi, da je Nü-Kua pozabila izboljšati v modrem oboku dve majčkeni razpoki, in tako se je začela dvojnost ljubezni — dve duši drvita po vsemiru, ki ne smeta mirovati, dokler se ne združita, da dopolnita Vsemirje. Vsak mora znova zgraditi svoje nebo upanja in miru.

Nebo modernega človeštva se je v resnici razklalo v orjaški borbi za moč in bogastvo. Svet tiplje v temi egoizma in nizkosti. Vednost pridobivamo za ceno mirne vesti, dobro delo se zgodi zaradi koristi. Vzhod in Zahod se bijeta kakor dva zmaja, ki sta strmoglavila v razburkano jezero, za dragotino življenja.

Potrebujemo Nü-Kuo, da popravi veliko razdejanje. Čakamo na velikega Avatara.

Do tedaj dajte, izpijmo majhen požirek čaja. Večerni sij potaplja bambus v luč, studenci žubore očarani, šumenje jelk odzvanja v čajniku. Dajte, sanjajmo o preteklosti in se zadržujmo pri ljubki novosti stvari.

JOŽE KRANJC \ MODRIJAN V CELICI

Že štirinajst dni sem posedal na leseni postelji policijskega zapora. Včasih sem bral popisane stene, včasih bobnal po zidu s prsti. Silno sem se dolgočasil. Nikogar ni biló k meni razen stražnika. Ta pa je bil pač kakor je bil. Bogvaruj, da bi ga poprosil za cigareto. Ne bi mi rekel ničesar, le pogledal bi me in jaz bi utihnil. Tako sem tudi ta dan ždel na deski in mislil, kdaj bo že konec te preklete samote. Še muhi bi bil hvaležen, če bi me obiskala.

Tedaj je nekdo zakričal na hodniku: Stopi, hudič! Poln pričakovanja sem se zazrl v vrata, za katerimi je odgovarjal mlad možki — glas: O, prosim, prosim, dragi moj gospod! Zakaj pa ne? Vsa čast vam! V vratih je zaškripalo. Odprla so se. Zagledal sem vitkega moža,

oblečenega v čedno rjavo obleko. Za njim se je stražnik, ki je bil manjši in čokat, vzpenjal na prste in gledal čez njegove rame.

— Stopi, kaj zijaš! je zakričal in butnil mladeniča po stopnici. Meni, staremu znancu, pa je mirno dejal:

— Tu ga imaš! Da ti ne bo dolgčas!

Potresel je s ključi in se obrnil. Še enkrat je naglo pogledal po prostoru in zaklenil vrata za seboj. Ko ni bilo več čuti njegovih korakov, se je mladi mož obrnil k meni in se mi pretirano priklonil. Nato je snel klobuk z glave in se ozrl na steno, ko da išče obešalnik. Pa se je nasmešnil in zalučal pokrivalo v kot.

— Tako! je rekel in potisnil roki v žepe. — Pa smo spet tukaj; preskrbljeni in pošteno na varnem. Pogledal me je in mi pomežiknil, češ, saj vemo, kako je. Kodrasti lasje so mu padali na čelo, okrog ust pa se mu je venomer zibal smehljaj, ki mi je bil neprijeten. Zdelo se mi je, da se neprestano posmehuje. Ni bil videti hud, ker sem molčal. Sklonil se je in segel zadaj v čevelj. Izza usnja je spravil na dan cigareto, od nekod pa je pričaral žveplenko. Malomarno je ž njo podrgnil ob podplat in si našgal rekoč:

— Teptani in preganjani moramo misliti na vse!

— Saj res, sem si mislil, v drugo si nabašem polne čevlje.

Sedel je k meni.

— Ná, potegni! Morda je mislil, da se bom branil, pa je nadaljeval: O, kar brez skrbi, nimam kake take bolezni, ki so danes moderne. Rad sem ga ubogal. Krepko sem potegnil.

— Tako pa ne! se je šalil. Veš. Pravica je taka: vsak enkrat!

Zadovoljno je stegnil roko in mi vzel svalčico. Vleknil se je in me gledal izpod trepalnic, ko da pričakuje, kaj mu bom rekel. Nenadoma pa je dejal:

— Hudič, ali nimaš jezika? Povej, no, zakaj so te zašili?

Čeprav sem imel polno srce, vendar me je nekaj motilo; v zaporu postane človek previden. Kdo ve, kaj je ta človek, sem si mislil, morilec je lahko, pocestni razbojnik. Lahko bi bil nazadnje tudi špijon, nič ni nemogočega na svetu. Zato sem obotavljaje odgovoril:

— Nič takega, o, nič. Včasih je človek pijan, pa reče ali napiše besedo brez zmisla.

— Aha! se je nasmejal tovariš. Mislil pa je mendá, da ga bom tudi jaz vprašal, zato je nekoliko počakal. Ker sem bil tiho, se je premaknil, prisedel bliže in mi mežikaje razodel:

— Jaz sem pa ponesrečenec.

Začudeno sem se ozrl vanj.

— Nesrečo sem imel v svojem poklicu, mi je raztolmačil.

— Kako? Zavoljo nesreče v svojem poklicu?

— Da, da! Že v rokah sem imel bankovce, ko so me prijeli.

Prekrižal je noge. Z roko si je gladil po hlačah in zmignil z rameni, ko sem ga vprašujoče pogledal. Pojasnil mi je:

— Jemljem onim, ki imajo. Seveda skrivaj. Od tega živim.

Torej navaden tat, mi je šinilo v lobanjo. Prekleta, pa kar takole sediva, obá na eni postelji; ko da bi tudi jaz kradel.

Nehote sem se odmaknil. On je to videl in me je uganil:

— Dà, tat, če hočeš. Kaj pa je to? Zločinec, kajne. Saj si tudi ti zločinec!

Nerodno mi je postajalo. Roke so se mi svojevoljno premikale in segale po laseh.

— O, nič si ne popravljalj kravate! Zločinec si, ker si prekoračil postave. Obà nosiva pečat, pred katerim se križajo razdevičene ženske in odsakakujejo dostojni možje.

Hudobno se mi je zarežal in me udaril po kolenu.

— Da. Brat si mi!

Kaj takega! Mrzel odpor sem začutil v sebi. Brat! Obrnil sem se na drugo stran. On pa je sédel tik mene in se mi na glas krohotal:

— Glej ga, glej! Povej mi no, ali bi bil ti zaprt, če bi ne biló para-grafa, kateremu si se zameril?

Razdražil me je.

— Toda moj zločin je vendar popolnoma nekaj drugega! sem skoro zavpil.

— Figo! je odgovoril. Tudi jaz bi bil poštenjak, če bi kazenski zakon ne govoril o tatvini. Pokazal je s palcem proti vratom: — Morda bi me še ti-le policaji pozdravljali.

Nisem vedel več, ali govori resno ali se le norčuje. Oprt s komolcem na svoje koleno, je z dlanjo podpiral glavo, izpod trepalnic pa me je hudomušno pogledoval. Oči so se mu smejale na vso moč, kakor, da me izzivajo. Zato sem rekel:

— Kaj pa božje postave? Ki so temelj vsega reda!

Naglo je potegnil iz cigarete in se nagnil k meni:

— Ná, povleči, da ne ugasne! in mi je potisnil cigareto v usta. Nato je zamahnil z roko in nadaljeval:

— Božje postave! Človek jih je napisal. Prav lahkó bi sedmo pozabil, če bi slučajno ne bilá njemu v korist.

Tedaj sem se nasmejal:

— Vidiš — n i je pozabil. Sedma zapoved je.

Vstal je in stopil pred me.

— Je. Nikogar pa ni, ki bi mogel zahtevati, da veruješ vanjo! Sicer pa vzemimo stvar z druge strani. Bog je — če že tako govorim — ustvaril zemljo za vse ljudi. A?

Napeto je čakal, da sem mu pritrdil.

— Torej, je smehljaje nadaljeval, ni nikdar rekel: to je tvoje, to pa tvoje. In, če bi res takó ostalo, kar bi samoobsebi umevno biló prav, ker vsi pridemo na svet enako oblečeni, bi ne biló lastnine. Saj bi si ničesar ne mogel prisvojiti, ker bi tako in tako biló vse kar je tudi tvoje.

Govoril je naglo in se premikal z zgornjim telesom semintja. Včasih je naglo ugasnil smeh v njegovih očeh; takrat je bil njegov pogled mrzel in odločen. Ves čas pa je čakal, kaj mu bom odgovoril.

— Toda danes je lastnina! sem mu ugovarjal.

Ves vesel je hitro zgrabil za besedo. Vzravnal se je in ponosno vtaknil roko v žep.

— Saj to je, kar ti hočem povedati. Kakor hitro je nastala lastnina, je nastalo tudi poželjenje po njej, torej tudi tatvina. Če bi hoteli odpraviti naš poklic, bi morali uničiti najprej njegov vzrok, kakor na

primer čevljarji izdelujejo visoke čevlje iz vzroka, ker jih ljudje kupujejo. Odpravi vzrok, pa ne boš našel več kopitarja, ki bi se spravil nad škorenj!

Sam s seboj zadovoljen mi je z malomarno gesto vzel ostanek cigarete iz rok, hitro potegnil in ga vrgel po tleh. — Čakaj! je ukazal in se postavil na sredo celice, si popravil lase in začel spet govoriti z odločnim glasom, kakor da ima množico ljudi pred seboj.

— Vidiš! Ljudje na svetu smo majhne živalice, ki živimo in umiramo. Le eno nalogo imamo: da se preživimo. Vsak seveda po svojih močeh in svojem okusu. Eden je krojač, drugi pesnik, tretji ravnatelj banke, jaz sem tat! Tat sem zato, ... tu se je pomenljivo nasmehnil, ko da me hoče opozoriti, naj pazno poslušam..., ker so ljudje v prejšnjih časih napravili veliko napako, s tem da so upeljali lastnino, ki bi je ne smelo biti. Prej ali slej bodo to pomoto popravili. Ali pa naj jaz čakam tistega dneva? Kakor vse kaže, bi čakal še dolgo po smrti na to, kajti take pomote počasi popravljajo. Poglej, svoje dni so ljudi prodajali, tako, kakor danes kokoši ali krompir. Pa so spoznali, da je to napak in so sklenili pomoto popraviti. In so res začeli. Pa vendar še danes ta napaka ni odpravljena; glej, trgovina z dekleti, delavci, brezposelni. In, če sem jaz korak naprej od vas drugih in se trdno zavedam, da mi je dolžnost živeti in da si s v o b o d n o izberem svoj poklic — ali naj vam zamerim, če smatrate za zločin to, kar mi je pravica?

Videl sem, kako je prepričan, da mu bom pritrnil. Pogledal me je, zapel si je suknjič, z nogo je trkal ob tla. Jaz pa sem vedel: pozabil je, da živi v družbi, to je v skupnosti vseh ljudi, ki morajo živeti v določenem svojem redu. Ali si morem misliti družbo brez reda? Poleg tega pa je mož, sem si zatrjeval, trdno prepričan, da je tatinstvo tudi delo. Prekinil sem ga:

— Lepa pravica! Ko da se ne bi mogel preživeti s poštenim delom!

— S poštenim delom! Ali misliš, da postopam? Prokleto se trudim za svoj kruh. Za ta poklic je treba vaje, znanja! Ali si mnenja, da mi ljudje kar nastavljajo svoje žepe: na, vzemi, ljubi moj? Moram se ž njimi pogovarjati. O umetnosti pa o filmu in gledališču, poletu na mesec in lubadarjih! In, ko srečno dosežem svoj cilj — včasih niti za kosilo ne zaslužim!

Kar jezen je bil, ko je to govoril, prebrisanec, ki je mislil, da me bo pretental z zavitimi besedami in se mi izognil. Zato sem mu še enkrat krepko zatrdil:

— Toda p o š t e n o to ni!

Tedaj se je razburil. Pognal se je po sobi semintja. Z dolgimi koraki je meril škripajoče deske in se venomer oziral, ko je govoril.

— Kaj pa je poštenost? je zahitel. — Pošteno je, da si služim kruh v potu svojega obraza. Pošteno je, da si najdem sredstev, s katerimi živim do svoje smrti. Pošteno je, da ne vlečem sam sebe za nos in ne delam ovinkov, ampak da se preživljam na čim lažji način. Trgovec na primer, ki kupi par čevljev za pet kovačev in jih proda za dvesto dinarjev kmetu ali uradniku, napravi ovinek, da zasluži stopenjdeset. Jaz pa kar vzamem razliko.

— Ne drži! sem rekel. — Razlika je med izžemanjem in tatvino. Izžemanja se izogneš, se mu upreš. Kmet, za primeru, lahko ustanovi konsum in kupi naravnost pri tovarnarju ali pa celó ustvari lastno tovarno. Kako se bo pa tebe izognil? Tak-le žepar pride in hinavsko ukrade pa mu je vseeno, ali je okradenec bogataš ali berač. Ukrade, po navadi to, kar si je okradeni zaslužil s svojim delom. To se pravi, da hoče živeti na račun drugih!

Ni takoj odgovoril. Zamišljeno je stopal po celici, mahal z rokami in se delal, ko da premišlja, ali je vredno odgovarjati. Jaz pa sem se smehljaj in to ga je menda vzbudilo.

— Brate! je spet začel. — Kakor špekulant na borzi (in to je po vseh zakonih dovoljen poklic) ne glede na to, kdo je oškodovan pri njegovih kupcijah, tako tudi jaz ne. Čemu? Kar sme eden, sme drugi. Saj sva oba človeka. Ti bi hranil denar, ki si ga pridobil v službi s svojim delom, pa bi si zanj kupil delnic. Zakaj je poštenejše dejanje, če delnice izgube svojo vrednost in si ob vse, kakor če bi te jaz okradel, še predno si delnice kupil? In praviš, okradeš berača. Lepo bi biló, če bi se vstavil pred nekom in ga vprašal, ali je reven, češ, okraستي te mislim. To je poklic, prijateljček! In končno! Prav tako umre oni, ki umira od lakote in si ne upa krasti, ker je pač nerazsoden in si še ni pridobil življenskega prepričanja, kakor bom umrl jaz. Konec je isti za vse. Do konca pa zmaguje oni, ki je močnejši in, predvsem, pogumnejši. Ta ne sme poznati nikakih moralnih ovir, ki so le plod dobe in ljudi, posebno ker so si ljudje sami krivi svoje revščine. Sicer mi pa lahko verjameš, da v svojo lastno korist iščem težjih kalibrov.

Govoril je popolnoma resno. Semtertja je s krepkim zamahom podčrtal kako besedo, o kateri je mislil, da je posebno važna.

Nenadoma se mu je razjasnil obraz, oči so se mu zasvetile in veselo je nadaljeval:

— Prav ta zadnji moj klijent, zavoljo katerega so me zašili, je bil težjega kalibra.

Ozrl se je vame in opazil, da sem prisluhnil, zato je takoj nadaljeval in se med pripovedovanjem vsedel na posteljo, tako, da mi je lahko pravil iz oči v oči:

— Na postaji sem ga snel, trgovca s kmetov. Za les je menda potegnil pa je sklenil, ostati v mestu čez noč, tako, sam, brez žene seveda. Sakramensko sem se vrtil krog njega, predno sem ga prepričal, da se pozna. Jasno je, da me je vzel seboj in tako sva jadrjala od gostilne do gostilne, pa za natakarcami. Oba sva grabila po njih, on bi vsako kupil, čeprav je dostojen človek, ki pripozna vse božje in svetne postave. Nazadnje — preje nisem še imel prilike napraviti svoje kupčije — sem ga peljal v bar. Tam je kar ponorel. Za dvesto dinarjev je kupil par gnilih nageljev in jih metal polnagi plesalki, bilá je res čedna, in ves je trepetal. Debele ustnice so se mu slinile, vodene njegove oči so požirale nagoto, mene pa je objemal in me trepljal po hrbtu pa mi govoril s trdim prepričanjem: — Moj

edini prijatelj! Jaz nisem bil brez posla ta čas. Govoril sem mu o izpremembah, ki bodo nastopile na lesnem trgu, ko začno z nami tek-movati sovjeti, medtem pa sem mu segal v žep in vse bi biló v najlepšem redu, da me ni zgrabil detektiv od sosednje mize. No, saj to ni taka reč in nič ne rečem, kajti obrt je obrt, vsak ima svoje težave. A da si ti videl njega! Ves zabuhel je postal in rdeč v obraz, mahal z rokami, vpil in hotel planiti name, ko pa je bil čas, da pove svoje ime, pa se je hotel izmuzniti! Zdaj vidiš krivico! Govoril si o božjih postavah: zakaj sem jaz po sedmi zapovedi zaprt, on pa, ki je prav pošteno grešil po šesti, pa je moj tožnik?

Molčal sem in gledal v steno nasproti, kjer je pajek malomarno pre-del mrežo iz kota v kot.

— A? je prijazno rekel moj tovariš. — Sedaj ti je jasno vse. Para-grafi napravijo zločince, ker je on prost, jaz pa sedim. In ker si tudi ti v tej celici poleg méne, si tudi ti zločinec, kakor jaz. Seveda se mož, ki je sam s seboj na jasnem, ne briga zato, dragi moj!

Na hodniku je zaropotalo. Tovariš je naglo poskočil. Sklonil se je in pobral ostanek cigarete s tal. Hitro si ga je zatlačil za čevelj. Nato mi je pomežiknil in z rokami zamahnil po zraku, da bi prepodil dim. Vrata so se odprla. Oba sva se ozrla po stražniku, ki je pomenljivo obstal na stopnjici in si smehljaje vihal brke.

— Kaj pa je, spoštovani gospod? ga je preljubeznivo vprašal tovariš. Stražnik ga ni niti pogledal, ampak je meni pomignil. Položil sem vprašujoče prst na prsi.

— Da! je svečano pojasnil stražnik. — Greva, gospod! Prosti ste! Naglo sem se dvignil. Prost! Solnce! Svoboda! Ceste. Park. Knjige. Ljubica. Ves sem zardel od veselja. Planil sem k vratom.

Nenadoma sem se spomnil tovariša in sem se obrnil k njemu. Pogle-dal sem ga in mu hudobno pojasnil:

— Grem!

Stražnik se je namrdnil in se naglo obrnil proti meni:

— Prosim!

Nekaj je hotel reči. Stopil je k meni in gledal v tla. Nato pa mi je udaril v roko in potrdil:

— Greš, hudič!

Mendá pa je na meni videl, da nisva več tovariša, zato je stopil korak nazaj, se vzravnal in se mi globoko priklonil:

— V veliko veselje in čast mi je biló, gospod! na kar se je obrnil k stražniku in mu zatrdil z važnim glasom:

— Tako mora spet iti, revček. Midva pa, kajne, ostaneva, cenjeni gospod. Jaz par mesecev, vi do svoje smrti.

Stražnik se je namrdnil. Naglo se je obrnil k meni, mi z roko po-kazal vrata in vljudno rekel:

— Prosim!

Stopil sem na hodnik.

Dvakrat je udarilo v ključavnici.

AUGUST STRINDBERG \ ČAS IN STAROST

PREVEDEL I. M.

Čas je »splošna predstava za ono, kar se vrsti drugo za drugim«. Kant pravi, da čas sam na sebi ne eksistira, nego, da je le oblika pojmovanja, torej način, kako vidimo stvari.

Stanoval sem deset let v istem kraju, hodil po istih ulicah, videl iste ljudi, kupoval v istih trgovinah in tudi jaz sem se začel vpraševati, če eksistira čas. Čemur sem se najbolj čudil: ne morem videti, kako se ljudje starajo, deset let bi se jim moralo vendar poznati, meni pa se zdijo isti. Oni, ki jim je bilo takrat trideset let, jim je sedaj štirideset; oni, ki jim je bilo takrat štirideset, jim je sedaj petdeset, in tako dalje. Nekateri so se spremenili, niso se pa postarali, nekateri so shujšali, drugi so se zredili.

Neki debel mož je bil precej malomarno oblečen, kakor da nima nikogar, za katerega naj bi se oblačil. Nenadoma se je spremenil in preoblekel, pomladil se je za deset let. Domneval sem seveda, da tiči ženska za tem; in tako je tudi bilo.

Minila so štiri leta in vrnil se je truden, klavrn, sklonjen, kakor da se mu življenje bliža koncu. Čez leto dni je bil zopet mlad! Nova ženska! Nosi športno obleko in spremljajo ga, trip, trap, tral, tri mlada dekleta, ki mu ne puste, da bi se staral. Domnevam, da mu je sedaj šestdeset let.

Pred sedmimi leti sem zapustil svoje stanovanje v pritličju. Za menoj se je vselila družina z dvema majhnima dečkoma. Nato sem ju opazoval sedem let v svojem prejšnjem oknu. Ne morem videti, da rasteta ali da se starata; toda med tretjim in desetim letom se človek vendar vidno spremeni.

Srečam tudi sošolca iz mladosti, ki sem ga pozdravljal petinštirideset let. Šestdesetletnik je, siv je seveda, sicer pa popolnoma isti. Ista zdrava barva, ista trda usta, isti ravni hrbet. Spremlja ga ženska in tej se pozna starost. Majhna debeluška je, skoro starka in vendar je bila pred petindvajsetimi leti silfida s posebnim čarom. Sedaj vprašam: Ali more on, soprog, videti to spremembo? Mislim, da je ne opazi; Filemon ni videl, da se je Baucis starala.

Filemon in Baucis! Bil je sen moje mladosti, starati se skupno s svojo prvo in edino soprogo in z najinimi otroci.

Saj sanje so le pena, vendar ne vselej. Ko mi je bilo trideset let, sem mislil, da se je življenje končalo; tako truden sem bil od gorja, ki sem ga trpel, odkar sem se rodil. Ko mi je bilo štirideset let, sem vzel slovo od doma in življenja, od umetnosti in od žene. Ko mi je bilo petdeset let, so pričela nova zanimanja, vendar sem jih previdno sprejel in se skrbno pripravil za zadnjo pot. Nato pa je življenje zopet besnelo, divje kot še nikoli. Ko sem končno dosegel šestdeseto leto, sem bil tako strašno izmučen, da sem prosil Boga, naj sprejme mojo dušo. Previharno je bilo celo zame, ki nisem ljubil tišiae pred viharjem.

In vendar živim! Toda vsak dan vprašujem: Kako dolgo, Gospod? Ali ni konca?

»Vseбина časa se deli v tri pojme: preteklo, sedanje, prihodnje,« pravi filozof. Toda izkušnja ne more potegniti meje med temi tremi.

Živim prav tako intenzivno v preteklosti kakor v sedanjosti. Preteklo živi v meni prav sedaj, je torej sedanje. Futurum postaja in je presens. Toda istočasno tudi živim lahko v raznih sobah, na raznih ravninah. Sedim in pesnim, preložil sem dejanje na določen kraj; pero piše, istočasno ko sem pri pisalni mizi, sprejemam posla, odgovarjam na vprašanja in obenem sem z mislimi pri svojem najmlajšem otroku. Lahko se vživim tudi v različne starosti in iluzorično podajam čuvstva in razpoloženja iz vseh dob svojega življenja. Nasproti svojemu majhnemu otroku sem starejši gospod, moder in zelo odpustljiv; nasproti svoji tašči sem nespameten mladič, ki ga lahko ozmerjaš; če se sestanem s svojim najstarejšim bratom (ki je štiri leta starejši), sem mlajši brat, kaj drugega ne morem nikdar postati. Te dni mi je nenadoma rekel: Ti, mali Ivan, (za glavo sem večji od njega), tega ne smeš več storiti! — Ko sem se smehljaj, mi je segel v besedo: Sedaj se smehljaš prav tako, kot takrat, ko ti je bilo osem let. Sedaj s šestdesetimi leti si še vedno isti, prav tako nestrpen, prav tako itd. — V tem trenutku sem se čutil nasproti njemu osem let starega.

Imam še mlajšega brata, ki me pride tu in tam pozdravit. Tedaj sem gospod, dajem mu dobre nasvete, tudi majhna darila. Smem mu praviti Pele, toda to mu rečem lahko le jaz, drugim tega ne dopušča, petdeset let mu je namreč in je ravnatelj.

Sedaj pa nekaj drugega: Moja starejša hčerka, šestindvajset let stara, poročena. Ž njo sva si kakor tovariša, gentlemana; ne dajeva si nasvetov in se samo razgovarjava. Včasih se mi zdi, da je ona kot poročena žena, starejša in bolj izkušena kakor jaz, zakaj jaz sem nebrzdane nature in si tu in tam marsikaj dovolim. Nato pa nenadoma zapazim v njenem očesu majhnega otroka in spomnim se, kako sem jo nosil na rokah kakor punčko; tedaj sem zopet star.

Kakšen sem nasproti svoji soprogi?

Da, to je zamotana zgodba.

Če se približam kakšni ženi z ljubeznijo v srečo, sem majhen. V njej vidim del matere in to spoštujem; podrejam se ji, postajam otroški, tudi ji podležem kakor večina moških. Ne vem, kako naj ji bolj ustrežem; sem pa neokreten, uganjam neumnosti z dobrim namenom, užalim s svojim darilom; ona me ozmerja in jaz sem nekoliko smešen. Njena lepota me omamlja; rad olepšavam in vidim več, kakor je; dvignem jo na piedestal. Tako postane starejša od mene, dasi je mlajša; in če ravna z menoj kot z mladičem, ne vidim svoje starosti, toda ona izgubi nadmoč.

Nato sem služil svoji gospodarici, vendar sem ji dal vedno razumeti, da je dobila le od mene oblast nad menoj in če je ona potem zlorabljala to oblast, se je zbudil lev in zagrmelo je.

Čudno je le, da se tega ne ustraši; temveč samo reče: Tako majhen si, če si takšen!

To sigurnost lahko razjasnim le z občutkom, da je mati, in jaz, kakor vsi moški, le otrok zanjo.

Edino, pred čemer kloni, je dobrota, velikodušje, popustljivost. Če le ne rečem: Tako si takrat govorila! In če dopustim, da je črno belo, to črtam in grem dalje, takrat me ima rada, me skoro občuduje; kajti sama je tudi popustljiva.

To je pravzaprav lepo; toda jaz sem vendar tisti, ki jo vzgajam, s tem, da gojim čednosti, ki ji manjkajo. Ona pa misli, da me vzgaja s hudobijo, toda temu ni tako.

To je sožitje v iluzijah, toda, kar se rodi iz njih, je resničnost.

Deset let jo vidim in gotovo se je postarala. Ali tega ne vidim in to ne spremeni mojih čuvstev. Vse se ji poda: da je debela in da je suha; da nosi otroka pod srcem ali da ga ne nosi; da je vesela in da je žalostna; ali najbolj se ji poda, če devlje zvečer svoje dekletce spat. Tedaj pri materi ne vidiš starosti, tedaj je popolno lepa, brezsnovna, ni mi je mogoče opredeliti v tako ozke pojme, kakršna sta čas in prostor.

Če se vprašam, koliko sem star, tedaj tega ne vem. Odvisno je od tega, s kom govorim. Tu in tam pa se mi zdi, kakor da mi je štiri tisoč let, kakor da sem preživel vso svetovno zgodovino, kot da sem vedno bil.

In ko umrjem, se rodim morda znova kakor otrok. Heraklit je to najboljše izrazil: »Ljudje so umrljivi bogovi in bogovi so neumrljivi ljudje: mi živimo njih smrt in umiramo njih življenje. — Življenje kakor tudi smrt sta tako združeni v našem življenju kakor v naši smrti; zakaj, če živimo, so naše duše mrtve in v nas pokopane; ali ko umremo, se zbude naše duše in živijo.«

Stari ljudje postajajo otročji in če se petdesetletniki in šestdesetletniki snidemo ob prazniku, ne opažamo, da smo stari. Beli in sivi lasje — toda mi jih ne vidimo, zakaj prihajali so polagoma, drug za drugim; ljubimo šalo in ne zlorabljamo modrosti; najhujše je za nami; sejali smo in nanovo posejali; sedaj slavimo žetev, medtem ko je v zemlji nova setev.

W. C. MORROW \ JETNIK

Ko so bile na seji jetniških upraviteljev rešene že vse pritožbe in prosnje obsojencev, je izjavil ravnatelj, da so to vsi, ki so bili prosili za zaslišanje. Tedaj je še bolj vzrastel občutek tesnosti in težav, ki je vladal že med vso sejo.

Predsednik, nervozen in odločen mož, je pogledal za trenutek na majhen kosček papirja, ki ga je držal v roki in dejal ravnatelju:

»Pošljite stražnika po jetnika številka 14.208.«

Ravnatelj se je stresel in nalahko pobledel.

Potem je, očitno preplašen, zajeceljal:

»Toda ta vendar ni izrazil nikake želje, da bi prišel pred vas.«

»Kljub temu pošljite takoj po njega,« je odgovoril predsednik.

Ravnatelj se je uklonil in zmeden ukazal stražniku, da naj privede jetnika. Potem se je obrnil k predsedniku in dejal:

»Ne vem kaj nameravate, da kličete tega človeka; seveda nimam ničesar oporekati; kljub temu pa vam želim, predno bo on tukaj, pojasniti zadevo, ki se tiče njegove celice.«

»Kadar vas bomo vprašali,« ga je v ledenem tonu zavrnil predsednik, »boste lahko pojasnjevali.«

Ravnatelj se je sesedel na svoj stol.

Bil je visoke postave, finih potez, dobro vzgojen in inteligenten. Dasi je bil vedno hladen, resen in se je običajno znal dobro obvladati, ni

mogel sedaj prikriti nekega vznemirjenja, ki je bilo zelo podobno bojazni.

V dvorani je zavladala težka tišina, ki jo je motil edino uradni steno-
graf z obrezovanjem svinčnikov.

Žarki zahajajočega solnca so se prikradli med zaveso in okenskim
okvirom v prostor in njihov navpični pramen je osvetlil klop name-
njeno za zaslišane jetnike. Vznemirjene ravnateljve oči so končno
počile na tem svetlem pramenu in obstale na njem.

Ne da bi se obrnil h komu, je izpregovoril predsednik:

»Poznamo načine, po katerih je mogoče brez pomoči jetnikov in
brez pomoči ravnateljve zvedeti, kaj da se godi v jetnišnici.«

V tem trenutku je vstopil stražnik, ki mu je sledil jetnik.

Stopal je s težavo, ker je vlekel za seboj težko železno kroglo, pri-
vezano z verigo na nožne členke. Star je bil približno petinštirideset
let; bleda koža je pokrivala njegovo močno okostje, telesno je moral
biti nenavadno močan. Njegovi strašni bledoti ni mogla biti vzrok
samo bolezen. Ni bil pripravljen na zaslišanje: goli palci so gledali
iz raztrganih čevljev; njegova kaznjenska obleka je bila le kupček
raznovrstnih cunj; njegove brade in njegovih las se škarje gotovo
niso dotaknile že nebroj tednov in njegov obraz skoro ni imel ničesar
več človeškega na sebi. Teda kljub temu je bilo mogoče v njem
spoznati preprosto zmes, zadrževane krutosti in nezlomljive volje.
Izstradane in strastne oči so mu žarele, čedno oblikovano glavo je
kronalo visoko čelo, čeljusti je imel oglate in močne, dolgi in ozki nos
je pričal o nekakšni oblastiteljnosti, globoke gube in sivi lasje so
dajali vsemu izraz prezgodnje starosti.

Ko se je privlekel v sobo, se je ozrl okoli sebe s pekočim pogledom,
kakor medved, ki ga je pasja druhal podrla na tla. Njegove oči so še
bolj vzplamenele, ko je ugledal ravnateljve obličje. Iztegnil je vrat,
ustnice so se napol odprle, gube okoli ust in oči so se poglabile,
njegova postava se je napela in dihanje za trenutek zastalo. V tem
stanju, tem groznejšem, ker ni moglo biti hoteno, je ostal tako dolgo,
dokler ni predsednik ukazal:

»Sedite!«

Jetnik se je stresel, ko da ga je kdo udaril in se je ozrl na pred-
sednika. Izpustil je kroglo, ki je udarila ob podlago in njegovi dolgi,
koščeni, skrivljeni prsti so spenjali raztrgane konce srajce čez prsa.
To je trajalo samo trenutek, nato se je izčrpan spustil na klop, kjer
je vidno razburjen obsedel, a nebrižen za svojo okolico.

Predsednik se je obrnil k stražniku.

»Zakaj ste uklenili tega človeka?« ga je vprašal, »ko je tako oslabil
in ko ni bil nihče drugi uklenjen?«

»Toda gospod,« je jecljal stražnik, »saj menda poznate tega človeka;
to je najnevarnejši in najodločnejši — — —«

»To vemo! Odvzemite mu železo.«

Stražnik je ubogal.

Predsednik se je obrnil proti jetniku in z dobrohotnim glasom dejal:

»Ali nas poznate? Upravitelji jetnišnice smo. Slišali smo govoriti o
vašem slučaju in želimo, da nam poveste resnico o vsej zadevi.«

Jetnikov razum je razumeval počasi in preteklo je nekoliko trenot-

Fran Tratnik / Delo na polju

kov, predno je vedel, zakaj gre. Potem je, zopet zelo polagoma, dejal:

»Vi hočete, mislim, da bi se pritožil?«

»Da, če se hočete.«

Jetnik je zbiral vso svojo energijo. Vzravnal se je, pogledal predsednika ter trdno in jasno izjavil:

»Nimam pritožbe!«

Oba moža, ki sta si sedela nasproti, sta se tiho opazovala in počasi se je med njima ustvarjal most človeške simpatije.

Predsednik je vstal, obšel mizo, ki ga je delila od jetnika, pristopil k njemu, položil roko na njegovo koščeno ramo in dejal z glasom, v katerem je zvenela nežnost:

»Vem, da ste potrpežljivi in da se nikdar ne pritožujete, sicer bi bili že zdavnaj slišali o vas. Če hočem od vas kako izjavo, pritožbo, delam to le za to, da bi mogel popraviti napako, če se je zgodila. Govorite torej kakor mož z možem in ne bojte se ničesar.«

Jetnik je bil ginjen in omajan. Dvignil je trdno oči k predsedniku in glasno dejal:

»Ničesar na svetu se ne bojim!«

Potem je sklonil glavo, toda takoj jo je zopet dvignil in dejal:

»Povem vam vse.«

Izpremenil je svoj položaj; navpični pramen solnca mu je padel na glavo in prsa, tako da se je zdel, ko presekan na dvoje. Zdelo se je, da se njegove oči pasejo na razkošju te svetlobne igre. Potem je govoril polagoma, s tuje enakomernim glasom:

»Obsojen sem bil na dvajset let ječe, ker sem ubil človeka. Nisem zločinec; ubil sem ga brez premisleka, ker me je okradel in oškodoval. Tukaj sem že trinajst let. V začetku mi je bilo grozno, težila me je misel, da sem obsojen. Toda to je prešlo, ker me je ravnatelj razumel in bil dober z menoj; napravil je iz mene enega najboljših mož v ječi. Ne pripovedujem vam tega, da bi se morda pritoževal nad sedanjim ravnateljem. Ne pritožujem se! Ne potrebujem milosti in ne bojim se osebne moči.«

»To je dobro. Nadaljujte.«

»Ko je ravnatelj napravil iz mene dobrega človeka, sem se vrgel pridno na delo. Delo me je osrečevalo. Nikdar se nisem pregrešil niti proti enemu samemu pravilu reda. Potem je bil proglašen zakon, ki je dovoljeval izpričevala jetnikom za njihovo dobro vedenje. Bil sem obsojen na dvajset let, toda vedel sem se tako dobro, da so se moja izpričevala množila in po desetih letih sem pričel upati, da bom pomiloščen. Mislil sem še na kaka tri leta in, gospod, trudil sem se, da bi bila ta tri leta dobra. Vedel sem, da pri najmanjši krivdi izgubim vsa svoja izpričevala in da bom prisiljen ostati še deset let ločen od sveta. To sem, gospod, vse vedel: nikdar nisem pozabil na to. Hotel sem zopet postati svoboden, oditi kam in začeti življenjski boj — postati še enkrat na tem svetu — človek.«

»Vemo vse, kar je zapisano o vas v statističnem zapisniku. Nadaljujte.«

Takrat se je začelo naporno delo v kamnolomih in zidanje cest v gorovju: treba je bilo najhrabrejših ljudi iz ječ. Ni jih bilo preveč: v ječah ni nikdar veliko hrabrih ljudi. Bil sem eden izmed onih, ki

so jim poverili to naporno delo; vestno sem se ga lotil. To izredno delo so nam plačali z raznimi predmeti: svečko, tobakom, odejo. Vsako soboto so nas postavili pred vrhovnega stražnika, ki nam je razdelil plačilo.

Neko soboto sem stal v vrsti z drugimi; pred menoj je bilo veliko glav. Pozabil sem vam povedati, da so oni, ki so že prejeli svoje plačilo, stopili v drugo vrsto, nekaj korakov od prve, da so odšli potem v celice. Ko sem prišel na vrsto, sem pristopil k višjemu stražniku in zahteval svoje plačilo v tobaku. Ostro me je pogledal in vprašal: »Zakaj ste se vrnili semkaj?« Dejal sem mu, da sem na vrsti in da zahtevam samo to, kar je moje. Pogledal je v zapisnik in dejal: »Že imate; tobak ste že prejeli.« In ukazal mi je, da naj stopim v vrsto že plačanih jetnikov. Dejal sem mu, da v resnici še nisem prejel tobaka in da še nisem bil pri mizi. Odgovoril mi je: »Ne pokvarite si izpričeval, hoteč ukrasti nekoliko tobaka. Odstopite — — —« To me je, gospod, težko ranilo. Nikdar nisem kradel in nikdo na svetu nima pravice sumiti, da sem tat. Dejal sem mu odločno: »Ne odidem, dokler ne dobim plačila; nisem tat in nikdo me ne sme tako nazivati.« Pobleдел je in dejal: »Odstopite, tjakaj!« Odgovoril sem: »Ne odstopim, dokler ne prejmem.

Tedaj je dal z roko znamenje. Dve straži, stoječi za njim, sta namerili name svoji puški; straža na zapadnem obzidju, straža na vzhodnem obrežju in straža na podzemeljskem hodniku arzenala so tudi namerile na mojo glavo.

Višji stražnik se je obrnil k enemu svojih podrejenih in mu ukazal, da naj obvesti o zadevi ravnatelja. Ta je prišel; nadstražnik mu je javil, da sem poskusil z goljufijo dobiti dvakrat svoje plačilo in da sem bil uporen in neposlušen, ker nisem ubogel ukaza, da bi se vrnil v vrsto. Ravnatelj mi je dejal: »Dovolj je tega; odstopite!« Odklonil sem. Izjavil sem, da nisem še ničesar prejel in da se ne ganem, dokler ne prejmem. Vprašal je višjega stražnika, če se ni morda zgodila pomota. Ta je pogledal v knjigo in dejal, da je to nemogoče; da se spomni, da je videl, kako sem vzel svoj tobak in izstopil iz vrste; da pa ni videl, da bi bil prešel iz vrste plačanih v vrsto čakajočih. Ravnatelj se je s tem odgovorom zadovoljil in ukazal, da naj stopim med plačane. Dejal sem, da nočem stopiti, da zahtevam le svoje. Tudi sem ga prosil, da naj vpraša ostale navzoče.

Ponovil je: »Dovolj je tega.« Ukazal je odvesti moje sojetnike v celice, jaz pa sem moral čakati v pisarni. Potem je ukazal dvema stražnikoma, naj me odvedeta. Pristopila sta k meni, da bi me prijela, toda odletela sta, ko dve igrački. Dva druga sta jima pritekla na pomoč in eden njiju me je omamil z udarcem s kolom po glavi; padel sem. Tako, gospod — tukaj se je jetnikov glas izspremenil takorekoč v šepetanje — in tedaj jim je ukazal, da me odpeljejo v temnico.

Trda, nepretrgana zarja njegovih oči je ugasnila, sklonil je glavo in njegov pogled se je obupano uprl v tla.

»Nadaljujte,« je dejal predsednik.

»Odvedli so me v temnico, gospod. Ali ste videli temnico?«

»Mogoče, toda lahko nam pripovujete o vsem podrobno.«

Hladni in trdovratni upor se je zopet razplamenel v jetnikovih čreh. »Temnice so različne po velikosti. Ta, v katero so me vrgli, je merila kakih pet komolcev na široko in osem na dolgo. Stene in strop so bile železne, tla iz granita. Svetloba je prihajala le skozi špranjo v vratih. Bila je prazna, toda dali so mi odejo, vrč z vodo in suhega kruha, katerega so mi prinašali vsakih štirindvajset ur, in to ponoči, da bi ne mogla dnevna svetloba v to večno temo.

Drugi večer — v nedeljo — je ravnatelj spremljal stražnika in me vprašal, kako mi je. Dejal sem mu, da dobro. Rekel mi je: »Ali se hočete zopet pametno vesti in se vrniti jutri na delo?« Odgovoril sem: »Ne, gospod, ne vrnem se na delo, dokler ne dobim, kar imam dobiti.« Zmignil je z rameni: »Zelo dobro,« je dejal, »mogoče da izpremenite svoj sklep, ko boste tu notri preživeli en teden.«

Bil sem v temnici en teden.

Naslednjo nedeljo je zopet prišel ravnatelj. Vprašal je: »Ali ste voljni iti jutri na delo?« In jaz sem dejal: »Ne preje, dokler ne dobim svojega!« Tedaj me je pričel zmerjati. Pravil sem mu, da je dolžnost človeka, da brani svoje pravice in da oni, ki pusti, da delajo z njim kakor s psom, ni mož.«

Predsednik ga je prekinil:

»Ali niste pomislili,« je vprašal, »da bi se oni uradniki baš tako ne bili ponižali do tatvine in da se je morala dogoditi nekaka pomota? Da morate vsekakor izbirati: ali izgubiti zavojček tobaka na eni, ali pa sedem let svobode na drugi strani?«

»Pobili in ranili so me, gospod, ker so me imenovali za tatu, in vrgli so me v temnico ko žival — — — Branil sem svoje pravice, in moje pravice so bile moja človeška vrednota; to je edina stvar, ki jo more človek nositi neporušeno in nedotaknjeno do groba — pa naj bo že jetnik ali svoboden človek, slaboten ali mogočen, bogat ali reven.«

»No prav, in kaj je storil ravnatelj, ko ste sklenili, da se ne vrnete na delo?«

Obsojenec je vstal počasi, s trudom in naporom, dasi ga je vilo strašno sovraštvo. Dejal je desno nogo na svoj stol in uprl laket desnice na koleno.

Z mrzlim, enakomernim glasom od začetka do konca je nadaljeval: »Ko sem to izjavil, je dejal, da me da privezati na lestvo, in da bo videl, ali izpremenim svoje mnenje — — — Da, gospod, dejal je, da me da privezati na lestvo!«

Tukaj je napravil jetnik dolg odmor.

»Mene,« je potem nadaljeval, »človeško bitje, s človeškim srcem v telesu. Drug ravnatelj bi ne bil poskušal zlomiti mojega značaja na lestvi, — in vendar bi se mu bilo to posrečilo. Čisto preprosto bi ga bil obvladal, toda samo z dobro besedo, brez temnice in brez lestve. Nisem verjel ravnatelju, ko mi je dejal, da me da privezati na lestvo in nisem si mogel predstavljati človeškega bitja, ki bi moglo to storiti. Če bi bil temu verjel, bi ga bil raje na mestu zadavil in si pustil prevrtati telo s krogliami straž. Ne, gospod, tega nisem mogel verjeti. Dejal mi je, naj grem ven. Sledil sem mu, eskortiran po stražnikih. Odpejali so me k lestvi. Do takrat je še nisem videl: bila je to težka lesena lestva, pristavljena k steni in pritrjena spodaj in zgoraj. Na tleh poleg nje je ležal bič.«

Zopet je sledil dolg odmor.

»Ravnatelj mi je ukazal odložiti obleko in jaz sem se slačil — — — In še vedno si nisem mogel misliti, da bi me mogel dati bičati — — — Mislil sem, da me hoče le ostrašiti.

Dejal mi je, naj stopim z obličjem proti lestvi. Ubogal sem in dvignil roke k okovom. Zapeli so mi zaklopnice okoli zapestij in jih napeli tako silno, da so me dvignili od tal. Potem so mi zvezali tudi noge in ravnatelj je vzel bič v roko. »Nudim vam še poslednjo možnost,« je dejal. »Ali se hočete vrniti jutri na delo?« Odgovoril sem: »Ne, ne pojdem na delo, dokler ne dobim, kar je moje.« — »Zelo dobro,« je dejal, »takoj dobite.« In tedaj je za korak odstopil in dvignil bič. Obrnil sem glavo in ga pogledal; iz njegovih oči sem spoznal, da ima namen udariti — — — In ko sem to videl, sem čutil, da je nekaj v meni napeto do skrajnosti, in da bo vsak trenotek izbruhnilo — — — Ko je prišel do sem s svojim pripovedovanjem, je jetnik za trenotek umolknil, da bi nabral novih moči; svojega položaja pa ni izpremenil, oči so žarele v negibnem blesku in nič ni rušilo enakomerne lahkote pripovedovanja.

Naši slavni igralci so me vselej ganili, toda kako so se mi zdela ta giedališča uboga in izumetničena nasproti temu!

Stenografov svinčnik se je ustavil na papirju.

»Bič se mi je zaril v hrbet. Ono nekaj se je v meni ostro uprlo, toda hitro našlo pot in se razlilo po vsem telesu, ko raztopljeno jeklo. Tedaj sem dejal ravnatelju: »Udarili ste me z bičem, popolnoma hladnokrvno. Zvezali ste me na rokah in nogah, da bi me mogli biti kakor psa. No dobro, bijte kolikor vam ljubo. Bojazljivec ste! Ničvrednejši ste, slabši in bojazljivejši, nego najslabši in najbojazljivejši pes, ki se vije pod brcami svojega gospoda. Rojen bojazljivec ste. Bojazljivci lažejo in kradejo, in vi niste več vredni, nego lažniki ali tatovi. Le bijte me in dolgo me bijte, tako kot ste bojazljivi. Bičajte me, dokler ne zdihnem, zakaj če me pustite živega, vas ubijem!« Ravnateljev obraz je pobledel. Vprašal me je, ali se zavedam, kaj da sem dejal. »Seveda gotovo, pred vsemogočnim Bogom, seveda!« Tedaj je znova prijel bič z obema rokama in me bičal na vso moč. »To se je zgodilo pred dvema letoma,« je dejal predsednik. »Sedaj bi ga že ne ubili več, kaj ne?«

»Da! Ubijem ga, če se mi ponudi prilika in v sebi čutim, da se mi ponudi!«

»Dobro. Nadaljujte.«

»Bičal me je dalje. Bil me je z vso močjo obeh rok. Čutil sem razsekano kožo na hrbtu, kako se lupi od telesa, in ko se mi je pretežka glava povescila, sem videl, kako mi po nogah teče kri in nastaja na tleh luža. In v meni se je neprestano nekaj upiralo in rohnelo: in baš to mi je delo slabo. Štel sem udarce; pri osemindvajsetem je postal napad tako silen, da me je zadušil in oslepel — — — Zbudil sem se v temnici; zdravnik mi je polagal na hrbet obkladke in mi klečeč poleg mene otipaval žilo.«

Jetnik je končal. Negotovo se je ozrl naokrog, ko da hoče oditi.

»In potem ste za zmerom ostali v temnici?«

»Da, gospod; toda to mi je vseeno.«

»Kako dolgo?«

»Triindvajset mesecev.«

»Pri suhem kruhu in vodi?«

»Da, toda jaz ne potrebujem več.«

»Ali ste razmišljali o tem, da vas morejo, dokler boste namenjeni ubiti ravnatelja, pustiti v temnici? Dolgo ne boste mogli več živeti tam; umrli boste, ne da bi se vam kdaj ponudila prilika za to, kar nameravate. Če bi dejali, da ne ubijete ravnatelja, bi vas mogli oddati zopet v celico.«

»Toda, gospod, pčtem bi lagal in baš: če bi se vrnil v celico, bi imel priložnost ubiti ga. Raje umrem v temnici, nego da bi bil lažnik in potuhnjenec. Če me daste v celico, ga ubijem! Toda ubijem ga tudi brez tega. Ubijem ga, gospod — — — in on to ve!«

Dva koraka od nas, v tem uničenem telesu, je tičal odkrit, odločen in nepomirljiv morilec — ne bahav, toda neizprosno ko smrt.

»Drugče, razen vaše slabosti, ste zdravi?« je vprašal predsednik.

»Oh! da, dovolj;« je medlo odgovoril jetnik. »Napadi se sicer ponavljajo, toda ko se zopet prebudim, je docela dobro.«

Jetniški zdravnik je prislonil uho k jetnikovim prsom in potem zašepetal predsedniku nekaj besed.

»Sem si mislil,« je dejal predsednik. »Sedaj odpeljite tega človeka v bolnico. Polože naj ga v posteljo, kjer ga lahko obseva solnce in dobiva naj dobro hrano.«

Jetnik, ki ni kazal za vse to najmanjšega zanimanja več, je odšel z drsajočimi koraki; sledila sta ga dva stražnika in zdravnik.

II.

Ravnatelj kaznilnice je sedel sam s svojim jetnikom št. 14.208 v svoji pisarni.

Jetnik je bil ves prevzet od čuda, da je sam s človekom katerega je bil sklenil ubiti. Uklenjen ni bil. Duri so bile zaklenjene s ključavnico in ključ je ležal na mizi med obema možema. Trije tedni, ki jih je prebil v bolnici, so mu bili koristni, toda njegov obraz je bil še vedno pokrit z ono mrtvaško bledico.

»Konferenca jetniških upraviteljev, ki se je vršila pred tremi tedni,« je dejal ravnatelj, »je bila nujen povod za moj odstop. Čakal sem edino na imenovanje svojega naslednika, ki je končno zasedel svoje mesto. Danes zapustim jetnišnico. Toda povedati vam moram nekaj, kar vas bo zanimalo. Pred nekaj dnevi sem dobil dopis od enega izmed jetnikov, ki je zapustil jetnišnico pred dobrim letom. Sedaj ko je čital o vašem slučaju v časopisih, priznava, da je bil on tisti, ki je pod vašo številko vzel vaš tobak od višjega stražnika. Imenuje se Salter in je vam zelo podoben. Dobil je svoj del in ko je prišel po novega, mu je višji stražnik, smatrajoč ga za vas, istega tudi dal. Višji stražnik torej ni imel niti najmanjšega namena, da bi vas ukanil.« Jetnik se je globoko oddahnil in se trepetaje sklonil. Ravnatelj je nadaljeval:

»Skozi, dokler nisem prejel tega pisma, sem nasprotoval, da bi se vam izkazala milost; toda brž ko sem prejel ta list, sem sam prosil

zanjo in pravkar ste bili pomiloščeni. Od sedaj ste torej svobodni. Kar se vašega zdravja tiče, pa imate silno srčno napako.«

Jetnikov pogled je postal še napetejši in revež se je brez besed vzravnal. V njegovih očeh se je pokazal poseben izraz in njegovi beli zobje so grozeče zableščali med izsušenimi ustnicami. Razen tega pa je trdoto potez blažila neka žalostna nežnost.

»Omnibus odide na kolodvor čez tri ure,« je nadaljeval ravnatelj. »Govorili ste o nekih grožnjah proti mojemu življenju — — —« Ravnatelj je prestal, potem pa nadaljeval z glasom, tresočim se od lah-nega ganotja:

»Vaši nameni v tej smeri — nečem se pečati z njimi — mi ne brani-jo, da bi ne izvršil tega, kar nameravam: da bi ne priznal dolga. Ravnal sem z vami s trdoto, katere ogromnost šele danes razumevam. Mislil sem, da postopam dobro in pravilno. Moja usodna napaka je bila, da nisem razumel vašega značaja. Že v začetku sem si slabo razlagal vaše vedenje in tako sem obtežil svojo vest z bremenom, ki bo zastrupilo ostanek mojih dni. Storim rad vse, kar je v moji moči, če ni že prepozno, da popravim greh, ki sem ga napravil. Če bi preje uvidel, predno sem vas vrgel v temnico, krivico in njene posledice, bi bil raje žrtvoval svoje lastno življenje, nego položil roko na vas. Najini življenji sta zdaj izgubljeni. Jaz bi se ne bal konca.

Pri teh besedah je vzel ravnatelj, zelo blede, toda z odločnim pogle-dom iz predala nabit samokres in ga položil pred jetnika.

»Tukaj imate priložnost!« je mirno dejal. »Nikdo vam ne more braniti!«

Jetnik je globoko vzdihnil; potem se je okrenil od orožja ko od kače. »Še ne — — — še ne — — —« je pridušeno šepetal.

Oba moža sta se vsedla drug nasproti drugemu, ne da bi le trenila z očmi.

»Ali se bojite dejanja?« je vprašal ravnatelj.

Nagel blesk je preletel jetnikove oči:

»Ne!« je vzdihnil. »Ne, veste, da ne! Toda ne morem še — — — še ne morem — — — še ne!«

Jetnik, ki je zaradi strašne bledice, osteklenelih oči in naprej strlečih zob dobival skoro mrtvaški izraz, je omahovaje vstal.

»Vendar ste dosegli! Sedaj ste me premagali! Edino človeška beseda je zmagala tam, kjer sta bila brez moči temnica in bič — — — Sedaj se je moja notranjost sesula — — — Za to edino besedo bi postal lahko vaš suženj — — —«

Iz oči so mu kapale solze.

»Ne morem se ubraniti plakanja. Po vsem tem ne vem več, kakor bi moglo vedeti dete — — — in jaz sem mislil, da sem mož — — —« Omahnil je.

Ravnatelj ga je ujel v naročje in ga posadil na svoj stol. Vzel je jet-nikovo roko v svojo desnico in čutil trden, udan stiskljaj. Nesrečni-kove oči so se vrtile nezavestno. Bolesten napad je dvignil njegovo prosto roko k prsim, njegovi izsušeni prsti so se zarili v srajco. Slaboten nasmeh je zaigral na njegovem bledem obličju in še bolj odkril močne, bele zobe.

»To človeško besedo,« je šepetal, »če bi jo bili izgovorili pred davnim — — — da — — — toda — — — že je — — — Sedaj je zopet dobro — — — Vrnem se — — — vrnem se na delo — — — jutri — — —«

Roka, ki je držala ravnateljovo desnico, je stisnila nekoliko močneje, potem pa naglo odnehala. Prsti, ki so grebli po srajci so popustili in roka je omahnila. Težka glava je padla nazaj; na mramornatem obličju je otrpnil slaboten usmev in v strop se je uprlo dvoje steklenih očii mrtvega človeka.

P O R O Č I L A

I. G. / JULIJSKA KRAJINA.

(Nacionalno-kulturni pregled — u Ljubljani 1930. g. — Uredio dr. Lavo Čermelj.
Tisk Delniške tiskarne v Ljubljani.)

Od 27. aprila do 7. maja 1930 je priredila Julijska krajina kulturno razstavo v Beogradu. Znano je, kako velik uspeh je dosegla. V paviljonu Cvete Zuzović so Srbi spoznali kulturno življenje in kulturni pomen naših narodnih manjšin: mogoče so širši srbski krogi sploh šele prvikrat dobili o našem najzapadnejšem ozemlju nekoliko nazornejšo sliko. Zato je razumljivo, da so želi največ priznanja naši upodablajoči umetniki. S svojimi deli je nastopila enainvajsetorica starejših in mladih avtorjev, po časopisnih kritikah sodeč, so posebno najmlajši slikarji doživeli velik uspeh. Josip Tomine in Anton Cebej sta predstavila naše 18. stoletje v slikarstvu s petorico olj. Birolla, Bucik, M. Klemenčič, G. A. Kos, A. Lapajne, F. Pavlovec, N. Pirnat, E. Piščančeva, A. Sirk, F. Stiplovšek, V. Cotič, I. Čargo, A. Šantlova, H. Šantlova, S. Šantel, C. Ščuka — da, vsa ta znana imena so doma iz Primorja. Kiparska dela so razstavili N. Pirnat, A. Repič, I. Sajevec in A. Mesesnelova. V katalogu beremo njihove življenjepisne podatke in se čudimo delavnosti nekaterih izmed njih, ki so tudi kvantitativno pripomogli predstaviti našo deželo v približno primernem merilu. O njihovi razstavi prepuščam besedo strokovnjakom. Tu je bil moj namen opozoriti na primorski kulturni pregled, ki je izšel v cirilici in ki je bil že davno neobhodno potreben.

Namen in pomen kulturne razstave je bil urednikom zbornika, kakor bi lahko imenoval ta nacionalno-kulturni pregled, — dovolj jassen. V kratki uvodni besedi je to izrazil dr. Ivan Marija Čok. »Cilj te razstave je, pokazati kulturnemu svetu, da so Jugoslovani v Italiji imeli svojo lastno kulturo in da ta kultura, kljub vsem zaprekam, ni zamrla, temveč je še vedno živa, še vedno klije, raste in rodi.« V tem smislu spremlja naša knjižica beograjsko razstavo in je informativnega značaja. Urednik dr. Čermelj zagovarja v kratkem članku novo ime »Julijska Krajina« s podatki o tem, kako je zamenjalo stara imena: Goriško in Gradiščansko, del Koroške, Beneško Slovenijo, del Kranjske, del bivše ogrske (Reko), Istro in otoke. Ime Julijska Krajina se je v zadnjih letih precej utrdilo posebno med našim ljudstvom in bo ohranilo svoj pomen tudi v zgodovini.

Zemljepisni obris Jul. Krajine je sestavil dr. V. Bohinec in je glede na obseg svojega članka podal dober prispevek, mislim, predvsem za našo splošno narodno izobrazbo in želim, da bi se s temi podatki seznanila tudi slovenska srednješolska mladina. Isto velja za nacionalno-statistični pregled. Vinko Zorman je po točnih

podatkih iz najbližje dobe in iz najzanimivejših ljudskih štetij zarisal našo zapadno mejo in narodnostne razmere v mešanih krajih. S tem je podal morda najpreglednejšo sliko o južnih Slovanih v Italiji, kjer na 9100 km² kompaktnega ozemlja živi 600.000 Slovanov, a med njimi na 500 km² le 350.000 Italijanov in kjer je s tem že določeno tudi kulturno razmerje dveh narodov. Zgodovina nam lahko le še z druge strani osvetli značaj naših pokrajin. Od 7. stoletja do danes se naše zapadne meje niso dosti spremenile in to stalnost ter vztrajnost našega življa dobro prikazuje v kratkem zgodovinskem članku dr. Milko Kos. V njegovem opisu goriške kulturno-zgodovinske razvojne črte do »Naših Zapiskov« je tudi dosežen prehod k jezikovno-kulturnim informativnim člankom, ki so jih spisali Lavrenčič, Mihovilič in Doktorič. Zadnji piše o naši zgodovini glasbe in s tem vsaj približno stopa na tisto polje, kjer je Primorec doma, kjer je izvor onega lepega, nekdanjega društvenega življenja.

Lavrenčičev sestanek »Slovenska beseda na obalah Soče in Jadrana« je zgodovinski pregled od prvih kulturnih spomenikov na naši zemlji pa prav do sedanjosti. Najprej bi rad povdaryl celotni vtis, ki ga članek naredi na bralca in to je tista razvojno-kulturna črta Julijske Krajine, ki tudi v svojem hrvaškem delu tako čudovito sovпада s splošno razvojno črto slovenske kulture in dobi svoj obraz v tržaškem kulturnem centru. Od leta 1848. dalje se ta skupnost le še stopnjuje in dobiva nov izraz. Za to dobo nam pisatelj Joža Lavrenčič podaja predvsem rezultate kulturnega dela, seznam listov, revij in posameznih publikacij. Obširnejše se v oris literarnega življenja ne pogloblja in si je najbrže to nalogo prihranil za drugikrat. Zato pa je precej vestno podal statistiko naših kulturnih delavcev in le slučajno nekatere pozabil omeniti. Med mladimi pesniki in književniki naj omenim Antona Ocvirka, ki deluje v Ljubljanskem Zvonu in Modri ptici in ki je tudi rojen ob Soči. Resnica je namreč, da posebno zadnji dve primorski generaciji pomenita v kulturnem zmislu pojačeno aktiviteto slovenskega ljudstva.

Podobno kot Lavrenčič Slovence je orisal v literarno zgodovinski luči Ivo Mihovilič Hrvat. Mladi pesnik navezuje na tradicijo naše skupnosti in v šestih poglavjih predstavlja istrsko kulturno produkcijo. S pregledom rokopisov od 10. stoletja, z razvojnim pomenom glagolice in označbo duhovniške literature prehaja do tiskane hrvaške knjige. Nato očrtava prepore in se tudi tu omejuje na statistiko. Zanimiv je naš pregled istrskih kulturnih delavcev iz 19. stoletja, katere po imenu dobro poznamo, malo pa vemo o velikem pomenu in o značaju njihovega dela. Pod Italijo je literarno založništvo Istre še bolj trpelo kot naše in to že iz kratkega pregleda občutimo tudi v panogi časnikarstva. Danes izhaja za hrvaško Istro edini »Istarski list« v Gorici.

Iz omenjenih spisov, ki bi si jih človek rad ogledal tudi v rokah slovenskega občinstva, prihajam do zaključka, da je naša dolžnost poskrbeti še za obširnejše ali pa primerjajoče razprave o višini naše literarne produkcije. V označbo primorske kulture se je poglobil v naši knjižici le dr. F. Mesesnel, ki poroča o Slovenski likovni umetnosti v Julijski Krajini, in tudi on samo deloma. Gotovo je tukaj odločal prostor in po okviru moramo priznati uredništvu precejšnjo spretost, da je na skromen način in vendar vestno opravilo naše davno dolžnost — delati za pridobitev kulturnega sveta, od katerega edinega še pričakujemo priznanj in človeških pravic. Knjižica je bila urejena in natisnjena v dobi, ko se uradno spreminjajo imena slovanskih vasi in slovanski priimki Julijske Krajine v italijanske, to je leta 1930. po Kristu.

ANTON STUPICA / RAZSTAVA SODOBNE FRANCOSKE UMETNOSTI V LJUBLJANI.

(Narodni dom, priredila Narodna Galerija. Vtisi in razmišljanja.)

Na pobudo Narodne Galerije je bila prenesena iz Zagreba malone celotna kolekcija istoimenske razstave, ki je bila otvorena v maju. Ljubljana nima kdovekaj umetnostnih prireditev in ljubitelji lepih umetnosti se le redkokdaj podajo v tujino radi važnejših razstav. Dobro pa je poznati duh, ki veje izven domačih meja. Narodni Galeriji gre tedaj priznanje, želeti je še daljnega delovanja v tem zmislu.

Prvi vtis vzbuja v človeku mešana čuvstva. Vsa razstava je močno pisana. Tu in tam te pozdravi nekaj domačega, nekaj znanega, če tudi ne poznaš avtorjev in njih del eventuelno že iz reprodukcij v umetnostnih revijah. Naši klasični impresionisti so nas dovoljno seznanili s to sorodno duševnostjo. Vmes so dela, ki dajo slutiti novi duh francoske sodobne umetnosti, žal se tega duha objeti ne da z dvojje, troje del enega ali drugega mojstra. In zopet vmes dela, ki so internacionalnega kova, nova radi modernosti, ne iz duševnih potreb. Ta te postavijo na glavo in ne veš kaj bi počel. Trdno sem uverjen, če bi izostala, bi bil nivo razstave dvignjen, a sodobna francoska umetnost ne bi ničesar bistvenega izgubila. Želel bi razstavo bolj strnjeno, zaokroženo, mirnejšo, kar bi se doseglo z deli dveh, treh sorodnih mojstrov. Tu je preveč imen in ne moreš spoznati individualitete in stvariteljske sile posameznih umetnikov. Oglejte si n. pr. dvojje platen Laurencin-ove, koliko poezije je v njenem slikanju, čeprav se izraža moderno in dekorativno, vendar v odtenkih skoraj pastelnih barv dosega nepopisne učinke. Kdo bi ne želel videti več njenih del? Ta profinjena dama, najobčutljivejših živcev je pristna francoska slikarica-umetnica. Njeno pravo nasprotje je Vlaminc. Njegova »Cerkvena ulica« je krepko, skoraj brutalno podana. Kakor v bron ulita, mogočna slika je to v težkih, sočnih barvah, polna dinamike, slikana z mojstersko tehniko. Časopisne vesti beležijo, da je to delo zasigurano Strossmayerjevi galeriji, lahko se ji le čestita k tej prevdarjeni odločitvi. Sosedinja te slike je Matisse-ova »Čitajoča devotka«, ki je, dejal bi, centralna umetnina te razstave in njen najvišji povdarek. Matisse ne rešuje v njej posebnih problemov, slika radi umetnosti same, s tako silo in barvno tako uravnovešeno, v preprosti kompoziciji, da tudi gledalec ne išče nobenih problemov, marveč strmi uživajoč dolgo vanjo brez dolgočasja. Kakšen mojster je v barvah, očituje zlasti njegova litografija »Trije modeli«. Ženski akti leže v naravi, skicirani z ogljem le v najpotrebnejših konturah in vendar se ne moreš ubraniti barvnih asociacij, ki jih dosega njegov slikarski talent. Ustavimo se pred Masereelovim delom »Mornar na keju«. Mornar zre nekam nezaupno na ledino, vidiš ga, kako je pravkar prikoracal s svoje ladje in stoji sedaj »na tujih tleh«, čeprav razkoračen, ves čokat in okoren, je nesiguren, nevajen trdih tal pod nogami.

Izmed akvarelov gre prvenstvo Signacu, katerega akvareli so tako dovršeni, z lahkoto podani in toliko povedo, kot se v nobeni drugi tehniki ne da povedati; to so kratkomalo stoođstotni akvareli! Želeti bi bilo, da ostane vsaj eno delo v Ljubljani.

Grafika se je glede na število slikarskih del dobro odrezala. Od starejših vidimo tu Rodina in Renoir-ja. Rodin ni dovolj markantno izbran, bolje bi bilo, če bi videli kako študijo njegovih aktov, ali francoske gotike, ta dela karakterizirajo bolj Rodin-ovo visoko skulpturno umetnost. Japonec Foujita ima poleg prvovrstnega »Psička«, razstavljeno še »Glavo«, ki kaže globoke kvalitete tega umetnika, vendar tudi to delo še z daleka ne more podati njegovega umetniškega profila. V kompoziciji je tako svojevrsten, da mora človek videti njegova večja dela, če si hoče ustvariti vsaj približno mnenje. Laurencin-ova ni v grafiki doma, vsa

njena subtilna moč počiva v barvah. Močno priljubljeni so pri Francozih kot je videti, takozvani »estampe couleur«. Chagall, Van Dongen, Kisling so njeni mojstri.

Ni bil moj namen naštevati in opisovati vsa razstavljenega dela, s pomočjo kataloga se na licu mesta do dela ozira vsak posameznik. Tudi ni čudno, če izostane tedaj katero svetovnoslavno ime neomenjeno, na takšni razstavi se lahko prezre marsikaj, če se ti umetniki prezentirajo le z enim, in še to manj pomembnim delom. To je že omenjena hiba razstave.

Med razstavljenimi knjigami, ki nosijo pečat črne umetnosti gre prvenstvo založbi Edition Walter, delu »Choches pour deux mariages« (ill. par H. Perdriat). Knjiga je enotna, črke so v skladu s formatom, razporedbo in papirjem. Ilustracije (pointes-sèches en couleurs) povzdigujejo tisk in sigurno tudi vsebino knjige ter se popolnoma krijejo s tiskom. Nič ne ruši popolne harmonije. To je nesporno tiskarski umotvor. Odlično delo iste založbe je knjiga »La Gerbe d' Or«, ki je vzor za tisk z litografijami. Edition Kra se je z delom »Le voyage de Gulliver« (ill. par Touchet) povzpela visoko nad golo tipografsko umetnost. Te barvne ilustracije razveseljujejo z isto prisrčnostjo otroke in odrasle. Obe ediciji imata dela visokih kvalitet, vse ostalo daleč zaostaja. Prepričan sem, da so številne knjige te razstave in tudi revije le propagandnega značaja in jih ni gledati s strogega vidika tiska kot umetnosti.

Močno obžalujem, da ne nudi razstava tudi vezave knjig kot izdelka umetne obrti. Elitno tiskana knjiga zahteva ročno vezavo, kakor dobra slika okvir, ki jo podpira ter jo zaključí. Tudi knjiga potrebuje nekake zunanje obleke, ki jo čuva in povzdiguje. Francozi imajo na tem polju prebogato tradicijo, morda se noben drug narod ne more meriti z njimi.

Ob koncu bi naprošali Narodno Galerijo, da vstopi v čim ožje stike z merodajnimi razstavljalnimi faktorji v Pragi, v svrhu vsakoletnih inozemskih razstav. Praga je danes vodilno slovansko vele mesto, v kulturnih ozirih stoji tesno ob boku vsej Evropi. Z njo nas vežejo tesne vezi, z dobro voljo se bo sigurno dalo organizirati sistematične razstave. Če bi si delili: Ljubljana, Zagreb, Beograd gmotna breme, bi se dalo realizirati za naše razmere primerne razstave. V Pragi so vsakoletne inozemske razstave, z njenim posredovanjem bi se nam morda le posrečilo videti tudi v naši Ljubljani Cézanna, Van Gogha in druge, ki nam bi odprli okna v nov svet.

SLAVKO GRUM: DOGODEK V MESTU GOGI,

igra v dveh dejanjih, je pravkar izšla v knjižni obliki. Založil jo je avtor sam. »Modra ptica« je prinesla obširnejše poročilo o tem delu že v 7. števil. Prepričani smo, da bo drama našla pot tudi v srca širšega občinstva, kljub težkemu ozračju, ki diha iz vsega dela. Knjigo, ki stane broširana Din 24—, najtopleje priporočamo. Komisijso zalogo ima knjigarna Tiskovne zadruga, dobi pa se tudi v vseh drugih knjigarnah.

R A Z N O

ODGOVORI

Nagrado za odgovore v 6. števil. »Modre ptice« je prejel dijak S. Odgovori, ki nam jih je poslal, se glase:

1. »Moji spomini«.
2. »Moč teme, to je posledica duševne in srčne neomike in propalosti, oblast greha, izvirajočega iz samogoltnosti, častihlepija, seksualne pohote in iz pomanj-

kanja resničnega krščanskega duha, — to ostudno in pogubno vlado tem è je naslikal Tolstoj v svoji drami z najresničnejšimi in najčrnejšimi barvami, da je mogel končno tem uspešneje kazati na krasoto luči, prosvete, resnice, ljubezni in usmiljenja.« (Uvod v »Moč teme«, str. 19., Minka Govekarjeva). Sveto pismo imenuje satana »moč teme«.

3. L. N. Tolstoj: »Kreutzerjeva sonata«.

4. Gutenberg.

VPRAŠANJA

1. Kateri rimski pisatelj (pisal je veseloigre) je prišel kot suženj v Rim? (Rojen je bil okoli 190. l. pr. Kr.).

2. Kje ste že brali verz:

Lahko kdaj orel med kokoši šine,
kokoš nikdar ne dvigne se v višine.

3. Odkod izvira beseda »novela«?

4. Kateri iznajditelj in poleg tega tudi dober pisatelj je bil eden izmed najpomembnejših ameriških državnikov? (Živel je v osemnajstem stoletju).

ANEKDOTE O DIOGENU

Ko je bosopeti grški modrijan Diogenes prišel v neko majhno mesto in opazil, da so mestna vrata v primeri z mestecem prevelika, je rekel okoli stoječim meščanom: »Možje meščani, brž zaprite vrata, da vam mesto ne uide!«

*

Nekoč je videl, kako je neki mladenič zardel pred njim; Diogenes mu je rekel: »Pogumno naprej! Na tvojem licu vidim barvo kreposti.«

*

Dva zakonca sta žrtvovala bogovom in jih prosila za milost, da bi dobila sina. Diogenes ju je videl in rekel: »Zakaj ne prosita bogov za poštenega sina?«

*

Ko je nekoč srečal človeka, ki se je pečal z zdravljenjem ljudi, a je bil v mladosti slab rokoborec, je Diogenes vzkliknil: »Zares si odkril lepo tajno, kako boš one spravljaj pod zemljo, ki so te nekoč metali na zemljo.«

*

Nekega dne so privedli k Diogenu lepega mladeniča, da bi ga učil. Ko so povedali filozofu, da je mladenič dobrega srca in kreposten, jim je oni dejal: »Pa kaj želite še od mene?«

*

Ko je Diogenes opazil na neki hiši napis: »Hiša naprodaj«, se je izrazil: »Ta hiša je toliko jedla in pila, da bo izbljuvala svojega gospodarja.«

*

Diogena so vprašali, obkorej je treba obedovati. »Kdor je bogat, naj je, kadar hoče, a siromak, kadar more.«

*

Nekdo je bil napisal na vrata svoje sobe: »Nič zlega naj ne vstopa skozi vrata.« — »Kod pa vstopa gospodar?« je vprašal Diogenes.

NAJREDKEJŠA KNJIGA PROŠLEGA STOLETJA

To je Dickensov prvi roman »Pickwick Papers«, ki se je že pred vojno plačeval po 20.000 mark. Na dražbah se vselej vname hud boj za to delo, ki je zaradi tega tako redko, ker je »Boz« — tako se je podpisoval Dickens — objavljaj svoj prvi roman v sešitkih in sicer samo v 400 izvodih (l. 1836.). Ob njegovi smrti l. 1870. je izvirni »Pickwick« v originalnih platnicah stal že do 400 mark.

IZ ZALOŽBE IN UREDNIŠTVA

Opozorilo!

Opozorilo!

ZALOŽBA MODRA PTICA

se je preselila

iz Gregorčičeve ul. 23 v svoje nove poslovne prostore na
Rimsko cesto šte. 3 (v bližini Križanske cerkve)

Kdor kake številke revije ne prejme (marsikatera se na potu izgubi), naj nam to po dopisnici sporoči, da mu pošljemo drugo.

Številki smo priložili položnico. Cenjene naročnike prosimo, da nam po njej nakažejo naročnino za mesec julij. Kdor je še ni poravnal za prejšnje mesece, ga prosimo, da to stori sedaj.

Dogodek na slovenskem knjižnem trgu
bo skoro 600 strani obsegajoči zgodovinski roman

Walterja Scotta

Ivanhoe

ki kmalu izide

Oprema bo prekašala vse dosedanje publikacije Založbe Modre ptice. Cena mehko vezani knjigi bo Din 100.—, za naročnike Modre ptice Din 75.—, vezani v platno z zaščitnim kartonom Din 120.—, za naročnike Din 90.—, vezani v polusnje z zaščitnim kartonom Din 150.—, za naročnike Din 120.—.

Naši naročniki ga naroče lahko tudi na enake mesečne obroke à Din 30.—.

OPOZORILO: Poslovno leto Založbe Modre ptice se je pričelo 1. decembra p. l. Takrat so izšle naše prve publikacije. Od takrat je treba plačevati tudi naročnino in ne, kakor nekateri menijo od 1. januarja dalje. Torej od 1. do 1. decembra.

Ker je knjiga »Blagoslov zemlje« razprodana, nudimo mesto nje novim naročnikom »Pana«, roman od istega avtorja, ki je izšel samo v platno vezan. Ker stane »Pan« za naročnike samo Din 30.—, se novim naročnikom za tekoče leto naročnina zmanjša in sicer:

za knjige v mehko vezane mesto Din 180.— Din 165.—

za knjige v platno vezane mesto Din 240.— Din 210.—

za knjige v polusnje vezane mesto Din 300.— Din 255.—

Takoj je treba poravnati pristopnino Din 10.—, naročnino za »Pana« Din 30.— (s tem je plačana naročnina za 1. četrtletje) in obroke od meseca marca dalje, ki znašajo za knjige v mehko vezane po Din 15.—, za v platno vezane po Din 20.— in za v polusnje vezane po Din 25.—.

KNJIŽNE NAGRADE

KNJIŽNE NAGRADE, KI SMO JIH RAZPISALI V 4. ŠTEVILKI
»MODRE PTICE«, SO ŠE VEDNO V VELJAVI. NAGRADE SO
SLEDEČE:

Kdor pridobi za naše celoletne publikacije vsaj enega naročnika, dobi pesniško zbirko *Otona Župančiča*:

»Naša beseda«, broš.,

ali pa *Hamsunov roman*:

»Pan«, vez. v platno.

Kdor pridobi dva naročnika, dobi *Župančičevo*:

»Našo besedo«, vez. v polplatno.

Kdor nabere tri naročnike, lahko izbira med sledečimi knjigami:

Gogolj: »*Taras Buljba*«, vez. v platno

Pregelj: »*Izbrani spisi*«, I. zvezek, vezano v platno.

Sienkiewicz: »*Na polju slave*«, vez. v platno.

Za štiri naročnike nudimo luksuzno izdajo *Župančičeve* zbirke:

»Naša beseda«, vezano v platno ali

Pregelj: »*Izbrani spisi*«, I. zvezek, vezano v platno.

Za pet naročnikov humoristični roman *Dostojevskega*:

»*Selo Stepančičovo*«, vez. v platno

Za šest naročnikov prekrasno v celo usnje vezano luksuzno izdajo *Župančičeve* zbirke:

»Naša beseda«.

Za deset naročnikov pa:

Ivan Cankar: »*Zbrani spisi*«, I. in II. zvezek, vez. v platno.

V TA NAMEN SMO PRILOŽILI TEJ ŠTEVILKI REVIJE NOVE
NAROČILNICE. NAGRADE RAZPOŠILJAMO OD 1. JUNIJA DALJE.

Preberite!

Preberite!

Zastonj

lahko dobite obsežni roman

WALTERJA SCOTA IVANHOE

ki bo nedvomno pomenil velik dogodek na našem knjižnem trgu, ako pridobite vsaj dva nova naročnika. Poslali Vam ga bomo takoj, ko bo izšel in sicer vezanega v platno. Ako pridobite tri naročnike, Vam pošljemo v polusnje vezanega.

Izdaja konzorcij Založbe Modra ptica. — Za konzorcij in uredništvo: Janez Žagar.
Za tiskarno »Merkur«: Otmar Michálek, oba v Ljubljani.

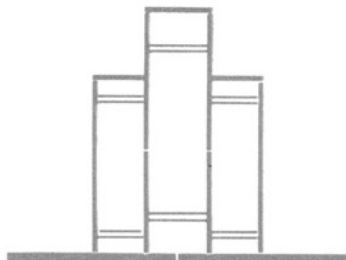
TRGOVINA S PAPIRJEM NA VELIKO

GLAVNO ZASTOPSTVO
ZA DRAVSKO BANOVI-
NO IN SAMOPRODAJA
PAPIRNIH IZDELKOV
ZDRUŽENIH PAPIRNIC
VEVČE, GORIČANE IN
MEDVODE D. D. V LJUB-
LJANI IN SLADKOGOR-
SKE TVORNICE LEPEN-
KE IN PAPIRJA, SLADKI
VRH, POŠTA ŠT. ILJ
PRI MARIBORU

KASTELIC IN DRUG

LJUBLJANA, Miklošičeva cesta št. 6

SALDA-KONTE
STRACE - JOURNALE
ŠOLSKE ZVEZKE - MAPE
ODJEMALNE KNJIŽICE
RISALNE BLOKE
ITD.

NUDI PO IZREDNO UGODNIH CENAH

**KNJIGOVEZNICA
K. T. D.**

V LJUBLJANI
KOPITARJEVA ULICA 6
II. NADSTROPJE

Motite se

če mislite, da so vsi pisalni
stroji enaki. Kakor se raz-
likuje človek od človeka,
tako so različni tudi stroji.
Najboljši med dobrimi pa
je brez dvoma

ERIKA

Zahtevajte prospekte:

THE REX Co.

LJUBLJANA, GRADIŠČE 10

VINOCET

TOVARNA VINSKEGA
KISA, d.o.o. V LJUBLJANI

NUDI NAJFINEJŠI
IN NAJOKUSNEJŠI

NAMIZNI KIS

IZ PRISTNEGA VI-
NA - ZAHTEVAJTE
PONUDBO!

TEHNIČNO IN HIGIJSKO
NAJMODERNEJŠE UREJENA
KISARNA V JUGOSLAVIJI

PISARNA :
**LJUBLJANA, DUNAJSKA
CESTA 1/a/II - TELEF. 2389**

STOEUER

srednji pisalni stroj v elegantnem
črnem kovčku, se odlikuje s precizno
konstrukcijo in je opremljen z vsemi
prednostmi velikega pisarniškega
stroja

V ZALOGI PRI TVRDKI

LUDV. BARAGA

LJUBLJANA

ŠELENBURGOVA UL. 6